

З Днем Української
державності!

ВСЕ ПРО ЗАКОНИ – В ОДНІЙ ГАЗЕТІ!

Юридичний Вісник України

Загальнонаціональна правова газета

WWW.YVU.COM.UA

► № 14 (1573)

1–15 ЛИПНЯ 2026 РОКУ

СТОР. 3

Або академічна доброчесність,
або позбавлення наукового ступеня

■ У ЦЬОМУ НОМЕРІ

**Виводимо з ладу
російські військові
аеродроми**

► стор. 8

**ФРН розслідує події
на «Північних потоках»**

► стор. 9

**НПЗ росії під постійним
контролем ЗСУ**

► стор. 10 – 11

«Бездушна» кваліфікація:**Конкретний випадок
чи тенденції штучного
створення «злочинця-робота»**

► стор. 16 – 18

**Правовий інститут санкцій
як інструмент деокупації**

► стор. 19 – 21

Україна в Європі

► стор. 24 – 25

Держава майбутнього**Національні держави
в сучасному світі
(Щодо долі національних держав)**

► стор. 29 – 30

**НАГАДУЄМО НАШИМ
ЧИТАЧАМ!**Триває передплатна кампанія
на II півріччя 2026 року.Передплата здійснюється
в усіх відділеннях Укрпошти
та безпосередньо в редакції
тижневика (в т. ч. онлайн).**ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС: 21615**

Або академічна доброчесність, або позбавлення наукового ступеня

Законом «Про академічну доброчесність», що вводиться в дію 31 липня (за винятком окремих положень) зокрема передбачено, що у разі доведення фактів порушень, авторів сумнівних академічних робіт позбавлятимуть наукових ступенів і вчених звань. Лише пів року відведено на імплементацію закону. Що відбуватиметься потім науковці не уявляють.

Певним орієнтиром для ЗВО має стати примірний Порядок позбавлення закладом вищої освіти наукового ступеня: ступеня доктора, вченого звання за результатами розгляду повідомлення про порушення академічної доброчесності. Документ розроблений за ініціативи НАЗЯВО фахівцями кількох ЗВО, і зокрема Київського національного університету. Як раз в КНУ документ був нещодавно представлений.

Нардеп України Юлія Гришина відкриваючи захід вказала на те, що «заклади вищої освіти — це установи, де твориться наука, пишуться і захищаються дисертації, тому ЗВО тепер матимуть відповідні повноваження, зокрема й щодо позбавлення вчених звань за наявності порушень авторського права». В. О. ректора КНУ Валерій Копейка висловився більш жорстко. Він зазначив, що «порядок передбачає відповідальність і здобувача освіти, і ЗВО. Фактично закладам вищої освіти надається можливість самостійно ухвалювати рішення щодо відповідності вимогам присудження та позбавлення наукових ступенів і вчених звань». Андрій Бутенко, Голова НАЗЯВО чітко висловився про те, що «відповідальність за багато речей перенесена на університет. Він формує свою репутацію, своє ім'я і відповідає своїм дипломом за того доктора, магістра, бакалавра, якого підготував. Тому університет повинен мати право самостійно виправляти свої помилки». Саме такою має бути філософія змін у боротьбі за якість наукових робіт.

До чого це призведе, адже щоб встановити перепону плагіату необхідно мати колегіальний орган, який забезпечить розгляд таких питань, власне повідомлень про порушення академічної доброчесності. Саме він встановлюватиме факт наявності чи відсутності плагіату в дисертаціях і вирішуватиме долю автора. У КНУ вже висловилися про те, що утворюють Раду з академічної доброчесності. Відтепер НАЗЯВО зможе розглядати скарги на рішення уповноваженого органу ЗВО або на його бездіяльність.

Нагадаємо, що серед 13 визначених законом видів порушень академічної доброчесності згадано академічний плагіат, приписування авторства, самоплагіат та недоброчесне використання результатів, згенерованих штучним інтелектом. Як твердять експерти, найбільшим викликом стане саме ШІ. Про особливості процедури реагування на порушення академічної доброчесності окреслив заступник голови НАЗЯВО Іван Назаров. З набуттям чинності новим Законом «Про академічну доброчесність» в ЗВО має змінитися внутрішня система забезпечення якості освіти. «Частина завдань і повноважень Нацагентства переходить до університетів», – анонсував він. Отже, вже з 31 липня університети мають бути готові приймати відповідні скарги. Всі пов'язані з цим процедури доведеться прописати у внутрішніх документах, а крім того, створений уповноважений орган має забезпечити розгляд таких повідомлень.

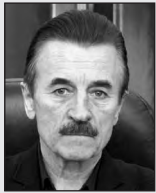
Про те виявилось одне нез'ясоване питання — чи перевірятимуть за скаргами на плагіат старі академічні твори, створені до закріплення в законі 2014 року поняття «академічний плагіат». Ми були свідками сміливого вислову міністра освіти і науки, що він готовий відмовитися від наукового ступеня за певних обставин. Але як що такі обставини виникнуть, то прийдеться переглянути тисячі наукових звань та ступенів. Керівниця відділу правового забезпечення НАЗЯВО Тетяна Сабадош розповіла про судову практику у вирішенні спорів у сфері академічної доброчесності та навела статистику щодо скарг. «За період з 2022 по 2026 рік до НАЗЯВО надійшло 152 скарги та 83 з них було прийнято до розгляду, – решта не відповідали вимогам, які до них висувають. До Нацагентства за цей період надійшло тільки 2 позовні заяви», – зазначила вона. Судова практика в цій сфері є досить неоднозначною.

Отже, судова практика нам тут не допоможе. Все опиниться в руках університетів, рад, експертів. На яких автори уповатимуть, як завжди.

Підготував Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

■ НАШІ ВІТАННЯ!

**ЦИМИ ДНЯМИ СВЯТКУЮТЬ
СВІЙ ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ**

27 червня –
Петро ВОРОБЕЙ,
доктор юридичних
наук, професор

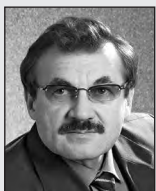
28 червня –
Олександр
ЛАВРИНОВИЧ,
міністр юстиції України
(2002–2005, 2006–2007,
2010– 2013 рр.),
к.ю.н.

1 ЛИПНЯ –
Наталія КОЦИРІЙ,
начальниця ТУ ДСА
України у Волинській
області, заслужена
юристка України

1 липня —
Іван МИЩАК,
перший заступник
керівника Дослідницької
служби ВРУ,
доктор історичних
наук, професор

4 липня —
Володимир
ТЕРТИШНИК,
доктор юридичних
наук, професор

5 липня —
Олег ВІВЧАРЕНКО,
заступник директо-
ра Юридичного ін-
ституту Карпатського
університету

Колективи видавництва «Юрінком Прес» та «Юрінком Інтер» і редакція газети «Юридичний вісник України» вітають іменинників. Нехай вас завжди супроводжує успіх, здійснюються плани та сподівання, постійно зіграє тепло людської вдячності, а будні і свята наповнюються радістю, світлом і любов'ю рідних та близьких.

■ ОСВІТА

Про зниження мінімального конкурсного балу

Спілка ректорів закладів вищої освіти України звернулася до Міністерства освіти і науки з пропозицією знизити мінімальний конкурсний бал для вступу на низку спеціальностей, зокрема право, міжнародні відносини, медицину, стоматологію та педіатрію. Відповідне звернення направлено міністру освіти і науки Оксену Лісовому.

У зверненні йдеться про внесення змін до Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти у 2026 році. Зокрема, Спілка ректорів пропонує зменшити мінімальний конкурсний бал із 150 до 130 для вступу на спеціальності С3 «Міжнародні відносини», D4 «Публічне управління та адміністрування», D8 «Право», D9 «Міжнародне право», I1 «Стоматологія», I2 «Медицина», I3 «Педіатрія», I4 «Медична психологія». Також пропозиція стосується спеціалізації С1.02 «Міжнародні економічні відносини» спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини». Для спеціальності I8 «Фармація» у Спільці ректорів пропонують встановити мінімальний конкурсний бал на рівні 140.

Необхідність перегляду чинних вимог автори звернення пояснюють складними умовами, у яких випускники складали НМТ у 2026 році. У Спільці ректорів зазначають, що значна частина тестувань відбувалася в умовах повітряних тривог, ракетних обстрілів, перебоїв з електропостачанням та після тривалого дистанційного навчання.

У зверненні наголошується, що низькі результати НМТ можуть бути зумовлені не лише рівнем підготовки вступників, а й високим психологічним навантаженням, стресом та нестабільністю освітнього процесу в умовах повномасштабної війни. Представники Спілки ректорів також звертають увагу на ризик посилення відтоку українських абітурієнтів за кордон через збереження високого порогового бала. На їхню думку, запропоновані зміни можуть сприяти збереженню потенціалу української вищої освіти та дати можливість більшій кількості випускників 2026 року продовжити навчання в Україні.

Голова Спілки ректорів закладів вищої освіти України Петро Куліков висловив сподівання на конструктивний діалог із Міністерством освіти і науки та врахування запропонованих змін під час остаточного затвердження умов вступної кампанії 2026 року.

Підготовлено за матеріалами
Спілки ректорів України

■ РОЗСЛІДУВАННЯ

Причетність України до підриву «Північного потоку» не встановлена

У межах провадження українськими правоохоронними органами здійснюються необхідні слідчі та інші процесуальні дії, зокрема допити свідків та отримання інформації, що має значення для встановлення обставин події.

За результатами проведеної роботи отримана інформація, відповідно до якої на даний час не встановлено жодних фактів, які б свідчили про причетність до вчинення цих протиправних дій держави Україна. Офіс Генерального прокурора взяв до уваги повідомлення Федеральної прокуратури Німеччини про скерування обвинувального акта у справі щодо підриву «Nord Stream 1» та «Nord Stream 2».

Українська сторона продовжує взаємодію з відповідними німецькими органами. Зокре-

ма у межах виконання запиту з боку останніх здійснюються необхідні слідчі та процесуальні дії. Відомості за фактом підриву газопроводів «Nord Stream» 1 та 2 та внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань. У межах зазначеного кримінального провадження до відповідних органів Німеччини буде направлено запит про створення спільної слідчої групи з метою оперативного обміну інформацією.

Підготовлено за матеріалами ОГПУ

■ КАДРОВІ ЗМІНИ

Анонсовано відставку уряду Юлії Свириденко

Відповідно до пункту 12 статті 85 Конституції України, саме Верховна Рада призначає Прем'єр-міністра за поданням Президента та ухвалює рішення про його відставку.

Президент В. Зеленський вкотре демонструє своєрідне бачення Основного Закону. Він оголошує зміну прем'єра так, ніби це його особисте кадрове рішення, а не конституційна процедура. Уряд Свириденко важко назвати успішним. За цей рік виникли Міндичгейт, Династія, а сам Уряд працював без затвердженої ВРУ Програми діяльності. Частина міністерських посад тривалий час залишалася вакантною. Натомість ключові політичні рішення дедалі більше концентрувалися на Банковій, а не в Кабінеті Міністрів.

При цьому чимало урядовців засвічені у «Міндичгейті». Так у центрі уваги опинилися, зокрема, тодішній міністр енергетики Герман Галущенко, міністерка захисту довкілля Світлана Гринчук, а також інші посадовці, яких медіа відносили до сфери

впливу Міндича. Саме після цього уряд був змушений ініціювати кадрові перестановки, а окремі міністри залишили свої посади.

Не можна не згадати й історію з Олексієм Чернишовим та ліквідацією створеного під нього Міністерства національної єдності.

І тепер замість політичної відповідальності ми маємо перестановку та призначення прем'єрки послом...

■ СУСПІЛЬСТВО

Стратегічні цілі комунікацій у протидії корупції

Уряд схвалив Стратегію комунікацій у сфері протидії корупції на 2026–2030 роки. Відповідне розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2026 року № 626-р перелічило чотири пункти.

І включає такі стратегічні цілі:

1) підвищення рівня обізнаності громадян про корупційні прояви та відповідальність за них, а також про стан запобігання і протидії корупції у ключових сферах суспільних відносин;

2) збільшення рівня обізнаності та користування державними сервісами, які є альтернативами корупційним практикам, та зниження рівня корупційного досвіду громадян;

3) підвищення рівня негативного ставлення громадськості до всіх проявів ко-

рупції, фактичного залучення громадян до антикорупційної діяльності;

4) розбудова комунікаційної інфраструктури державної антикорупційної політики та розвиток інфраструктури даних як основи для реалізації та оцінки ефективності цієї Стратегії.

Затверджено й операційний план заходів з реалізації у 2026–2028 роках Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції на 2026–2030 роки.

Підготовлено за даними Lexinform

■ ОРІЄНТИРИ

Дорога до ЄС

Щоб стати членом ЄС необхідно передати частину владних повноважень

Україна віддасть частину повноважень ЄС, що призведе до зміни Конституції. Голова парламенту пояснив, що необхідно переписати основний закон.

Основна мета — ввести у правове поле величезний пласт відносин із Євросоюзом. Насамперед це стосується системи національної безпеки та оборони. Потребує уточнення роль Збройних сил у житті країни, а окрім цього влада планує переглянути гарантії прав і свобод українців, сказав спікер.

Зміни торкнуться таких сфер: системи національної оборони; функцій та статусу ЗСУ; механізмів захисту прав громадян; адаптації законодавства до стандартів ЄС. «Вступаючи в Європейський Союз, ми повинні зрозуміти, що певну кількість повноважень будемо передавати його органам. Тому це також має бути в Конституції України», — пояснив Руслан Стефанчук. Він наполягає на залученні громадськості, тому що така велика реформа має стати результатом відкритого діалогу.

Правова основа отримання членства в Європейському Союзі відображена в трьох джерелах. До них належать:

- Договір про Європейський Союз (Мастрихтський договір) 1992 року;
- Декларація Європейської Ради в Копенгагені (Копенгагенські критерії) 1993 року;
- Рамкові угоди для переговорів з особливими умовами для кожної держави-кандидата.

Поки триває воєнний стан, вносити зміни до Основного Закону неможливо, проте підготовка триває вже зараз. Нагадаємо, що Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 року. Наразі триває процес скринінгу українського законодавства на відповідність європейським нормам. Це обов'язковий етап перед початком реальних переговорів про членство. У Європейській комісії триває робота над планом, який передбачає надання країнам-кандидатам на вступ до ЄС спеціальних пільг. Україна також може отримати особливі бонуси.

Підготовлено за матеріалами ВРУ

Пошук практики Верховного Суду

Від тепер шукати релевантну інформацію стало простіше

Відбулося інтегрування Єдиного державного реєстру судових рішень та Баз правових позицій Верховного Суду, щоб зробити пошук судової практики швидшим, зручнішим і ефективнішим.

У Реєстрі вже доступна нова опція: «Релевантна практика Верховного Суду». Щоб скористатися нею, достатньо відкрити будь-яке судове рішення в Реєстрі та натиснути відповідну кнопку. Система автоматично перенаправить вас до Баз правових позицій, де буде сформовано добірку найбільш релевантної практики Верховного Суду щодо конкретного питання. Цей новий функціонал наразі працює в тестовому режимі, тому можливі певні неточності чи технічні помилки. Будемо вдячні за ваші відгуки та повідомлення про них.

Водночас слід враховувати, що практика Верховного Суду сформована ще не з кожного правового питання. У таких випадках система може не знайти релевантних правових позицій. Новий інструмент допоможе швидше знаходити відповіді на правові питання та ефективніше працювати із судовою практикою.

Інтеграцію реалізовано завдяки останнім оновленням Баз правових позицій Верховного Суду за підтримки проекту ЄС «Право-Justice» (EU Project Pravo-Justice).

У межах оновлення також удосконалено функціональність Баз, забезпечено її інтеграцію з Єдиною судовою інформаційно-комунікаційною системою (ЄСІКС), оновлено інтерфейс користувача, розширено аналітичні можливості та створено нові інструменти для використання технологій штучного інтелекту.

Запрошуємо випробувати новий функціонал.

За матеріалами ВСУ

Як готувати суддів майбутнього:

НШСУ посилює команду тренерів за європейськими стандартами

Сучасна суддівська освіта потребує не лише актуальних знань, а й нових підходів до їх викладання. Саме тому в перший тиждень липня 2026 року Національна школа суддів України за підтримки Європейського інституту публічного урядування (EIPA) провела дводенний міжнародний семінар «Зміцнення та модернізація педагогічних компетентностей пулу тренерів НШСУ».

Ключовою метою навчання було підвищення кваліфікації суддів-тренерів місцевих судів та розвиток сучасних педагогічних підходів, необхідних для підготовки суддів відповідно до європейських стандартів.

Відкрила семінар прокурорка Національної школи суддів України Наталія Шукліна. Вона наголосила, що безперервне вдосконалення професійних і педагогічних компетентностей викладачів є необхідною умовою розвитку суддівської освіти в Україні в умовах європейської інтеграції та реалізації судової реформи.

Модерувала захід начальниця Навчальної лабораторії з вивчення права Європейського Союзу Наталія Ахтирська.

У центрі уваги семінару були модернізація методик навчання, поглиблення викладання права Європейського Союзу, розвиток суддівської майстерності, професійної етики та впровадження європейських стандартів у систему підготовки суддів.

Протягом двох днів учасники працювали в інтерактивному форматі, який поєднав експертні виступи, професійні дискусії, групову роботу, практичні вправи та презентацію власних напрацювань.

Своїм міжнародним досвідом з українськими суддями поділилися старший експерт з права ЄС та переговорів Петер Гольдшмідт, професорка Гаазького університету Надія Русінова та старший юридичний експерт Європейського інституту публічного урядування (EIPA) Хуан Дієго Рамірес-Карденас Діас.

У перший день роботи учасники ознайомилися з циклом управління навчанням як сучасною методологією розроблення, реалізації та оцінювання програм підготовки суддів. Значну увагу було приділено прин-

ципам навчання дорослих, формуванню професійних компетентностей та створенню ефективних освітніх програм. Практична частина була присвячена розробленню навчальних курсів із використанням моделі циклу управління навчанням, що успішно застосовується в Бельгії, Хорватії та Франції.

Другий день семінару був присвячений аналізу потреб у навчанні, сучасним методикам викладання права Європейського Союзу та розвитку суддівської майстерності. Особливу увагу учасники приділили інтеграції цифрових технологій і штучного інтелекту в освітній процес відповідно до Стратегії підготовки суддів у сфері цифровізації до 2030 року, а також використанню інтерактивних методів навчання. Завершальним етапом стала презентація розроблених навчальних занять, їх експертне обговорення та підбиття підсумків роботи.

Проведення міжнародного семінару стало черговим кроком до формування потужного пулу висококваліфікованих тренерів Національної школи суддів України. Отримані знання та сучасні методики сприятимуть зміцненню інституційної спроможності Школи, удосконаленню системи підготовки суддів та подальшому впровадженню європейських стандартів суддівської освіти в Україні.

Правознавці в законодавстві

Україна має шанс стати однією з перших держав, що ратифікують Конвенцію про захист професії адвоката. Захист професії адвоката має супроводжуватися точковими змінами до законодавства для посилення адвокатських гарантій, але це не повинно використовуватися як привід для демонтажу самоврядної моделі адвокатури. Про це йшлося під час засідання Ради адвокатів України, яке відбулося 30 червня в онлайн-форматі, інформує Національна асоціація адвокатів України.

Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова нагадала, що засідання відбувається у дні, коли Україна відзначає 30-річчя Конституції. Для адвокатури ця дата пов'язана з базовими положеннями Основного Закону: правом кожного на професійну правничу допомогу, тим, що для надання такої допомоги в Україні діє адвокатура, та конституційною гарантією незалежності інституту. Процес ратифікації Конвенції фактично вийшов на фінішну пряму. У червні Комітет Верховної Ради з питань правової політики провів робочу зустріч за участі представників НААУ та Міністерства юстиції, на якій обговорювали підготовку відповідного законопроекту та пов'язані з цим зміни до законодавства.

За словами заступника голови НААУ, РАУ Валентина Гвоздія, який брав участь у цій зустрічі та є одним із співавторів Конвенції, в українському законодавстві немає положень, які суперечать цьому міжнародному договору. Однак є окремі питання, які не врегульовані національним правом. При цьому парламентський комітет надав Мін'юсту строк для підготовки законопроекту, а представники Міністерства закордонних справ, які також брали участь у нараді, повідомили про готовність передати його до Офісу Президента, оскільки законопроект про ратифікацію має вносити саме Президент України як суб'єкт законодавчої ініціативи. В. Гвоздій повідомив, що асоціація перебуває в робочому контакті з Мін'юстом, зокрема підготувала пропозиції, значну частину яких було враховано, а розбіжності вже фактично врегульовані. І за оцінкою заступника голови НААУ, Україна має шанс стати однією з перших держав, які ратифікують Конвенцію. Водночас у країнах Європейського Союзу процес ратифікації залежить від формального рішення інституцій ЄС, оскільки держави-члени

мають узгоджувати міжнародні зобов'язання із правом Союзу. Він також звернув увагу, що спроба використати ратифікацію Конвенції як привід для широкої реформи адвокатури не була підтримана учасниками парламентських консультацій.

Робочі підгрупи НААУ, опрацьовуючи проект нового закону, вже спираються на Конвенцію як на інструментарій. За її словами, положення документа мають бути імplementовані незалежно від того, чи буде завершена формальна процедура ратифікації.

У ширшому контексті варто нагадати про роботу над Дорожньою картою з питань верховенства права. Європейська інтеграція не може бути підставою для послаблення адвокатського самоврядування чи зміни конституційної природи адвокатури.

На зустрічі окрему увагу приділили проектам Антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки, які містять розділ про адвокатуру та правничу допомогу. Позиція НААУ полягає в тому, що НАЗК, яке готувало текст проекту, вийшло за межі компетенції, включивши адвокатуру до державної антикорупційної політики. Питання самоврядування, доступу до професії, дисциплінарних процедур і фінансового управління не можуть вирішуватися через стратегію виконавчої влади. І цю позицію НААУ доносить до міжнародних партнерів.

Підготувала Лариса КОЗАЧЕНКО,
за матеріалами AdvokatPost

LCF Law Group відкриває офіс в Лондоні

Це новий етап міжнародного розвитку фірми та важливий крок у зміцненні її позицій на міжнародному юридичному ринку.

Відкриття офісу відображає розвиток міжнародної діяльності клієнтів LCF та прагнення фірми бути ближче до них там, де ухвалюються стратегічні бізнес-рішення, структуруються інвестиції та реалізуються міжнародні проекти.

Лондонський офіс працюватиме у тісній взаємодії з командою в Києві, поєднуючи глибоке знання українського ринку з міжнародною експертизою. Юристи фірми консульгуватимуть клієнтів з питань міжнародних інвестицій, інфраструктурних проектів, відновлення України, вирішення спорів та комплаєнсу, поєднуючи експертизу в українському та англійському праві.

«Лондон є природним вибором для LCF. Це юрисдикція, в якій вже працюють багато наших клієнтів і партнерів. Український бізнес стає дедалі більш міжнародним, і наше завдання — бути присутніми там, де ухвалюються стратегічні рішення, структуруються інвестиції та вирішуються складні спори», — зазначила Анна Огречук, керуюча партнерка LCF Law Group.

Новий офіс також сприятиме розвитку співпраці з міжнародними інвесторами, фінансовими установами, юридичними радниками та компаніями, які вже працюють в Україні або розглядають український ринок як перспективний напрям для розвитку.

Виводимо з ладу російські військові аеродроми

Україна у співпраці з НАТО організували тендер з розробки озброєнь, які дають змогу виводити з ладу військові аеродроми на території ворожої країни. Замовники хочуть бути в змозі завдавати масштабних та довгострокових збитків російським аеродромам, у тому числі розташованим у глибині її території, в умовах протидії систем радіоелектронної боротьби та відсутності сигналів GPS, у будь-яких погодних умовах. У МЗС РФ заявили, що НАТО «втрачає залишки раціональності і дрейфує в зону підвищеного ризику».

Російське Міністерство закордонних справ 29 червня опублікувало коментар «у зв'язку з антиросійськими планами НАТО щодо розробки перспективних систем озброєнь на користь київського режиму». У відомстві звернули увагу на оголошений структурами НАТО тендер з розробки сучасних систем озброєнь, спрямованих на «стійку заборону операцій, що здійснюються ворогом з аеродромів», щоб домогтися «фундаментального підриву військово-повітряної кампанії, що проводиться противником». Відповідні збройові розробки замислюються насамперед в інтересах ЗСУ з явним прицілом на їх швидке залучення для реалізації конкретних і вельми амбітних бойових завдань, які Київ при активній підтримці країн НАТО безуспішно намагається вирішувати в ході цього року, заявляє Марія Захарова. Тендер («Конкурс інноваційних рішень для забезпечення тривалого блокування аеродромів»), про який йдеться, було оголошено командуванням НАТО з трансформації (АСТ) за участю спільного з Україною Центру аналізу, підготовки та освіти (JATEC) 22 червня. Проєкт представлений як оборонний. «Ефективна оборона від повітряних загроз не може спиратися тільки на перехоплення ракет, бомб та інших засобів поразки — вона повинна також бути спрямована на позбавлення супротивника можливості здійснювати бойові вильоти шляхом ураження аеродромів і інфраструктури — зазначено в оголошенні, і позбавити противника можливості провести повітряну кампанію, зірвати її на початковому етапі».

Тендер спрямований на виявлення, прискорення розробки та перевірку рішень, здатних забезпечувати автономне або кероване оператором ураження літаків, злітно-посадкових смуг, сховищ палива та боєприпасів, а також наземної допоміжної інфраструктури. Учасникам конкурсу про-

понується виявити креативність: «Може бути запропонована будь-яка архітектура, включаючи безпілотні авіаційні системи, автономні або напівавтоматичні боєприпаси та боражуючі снаряди, системи, що діють за принципом «рою» або масованого застосування, альтернативні засоби доставки, гібридні концепції».

Але є базові вимоги. Представлені системи повинні демонструвати реальну здатність «виявляти цілі та впливати на них на оперативно значущих відстанях (у тому числі в глибині повітряного простору, контрольованого противником); забезпечувати безперервну дію протягом певного часу (а не обмежуватися разовим ударом); діяти без постійної участі оператора в умовах активної радіоелектронної протидії та відсутності сигналів GPS; забезпечувати достатню щільність та точність ударів для ураження безлічі цілей на території аеродрому; функціонувати цілодобово, у будь-яких погодних та сезонних умовах». З опису випливає, що це програма для «усунення останньої істотної асиметрії в ході бойових дій», якою НАТО вважає активну «повнорозмірну» російську авіацію. Зазначається, що окремі удари по аеродромах не впливають на її можливості в цілому і необхідний технічний засіб, який підходив би для постійного тиску на авіабази, аби суттєво обмежити чи звести до нуля кількість літако-вильотів.

Збройні сили та спецслужби України раніше вже неодноразово намагалися вивести з ладу російські військові авіадроми, зокрема об'єкти, на яких базується стратегічна авіація. Серед найбільш відомих операцій — удари по авіабазах під Рязанню та в Енгельс у грудні 2022 року та по аеродромах в Іванівській, Мурманській, Іркутській, Рязанській та Амурській областях у червні 2025 року. Обидва рази удари завдавалися за допомогою безпілотників.

Заявки в рамках оголошеного тендеру НАТО приймаються до 20 липня. Фіналістів відберуть 11 серпня та запросять 3 вересня особисто представити свої проєкти на заході за участю представників НАТО та України у Варшаві.

«Загалом це, звісно, важлива тема. Але поки що це досить малий за бюджетом захід — між фіналістами паперової стадії відбору восени планують розділити всього €250 тис., які мають піти на будівництво прототипів, — звернув увагу Олександр Єрмаков. З проєктів, що вже здійснюються в металі, експерт відзначив британську програму «Project Brakestop», учасники якої вже дійшли до стадії прототипів. «Вони роблять для українців дешеві «ефектори» великої дальності, щонайменше 500 км, очевидно для ударів углиб росії», — пояснив він.

У МЗС рф, коментуючи новий тендер, заявили, що він свідчить про «поступальну інтеграцію діяльності командних підрозділів НАТО та відповідних структур київського режиму щодо спільного пошуку, розробки та впровадження бойових рішень для застосування проти росії при одночасному зрощуванні військово-промислових комплексів України та країн альянсу».

«Північноатлантичний блок поступово втрачає залишки раціональності і дрейфує в зону підвищеного ризику, прагнучи вичавити максимум з України в щедро делегованій їй, але насправді вельми незavidну роль «випробувального полігону» для існуючих та перспективних військових технологій та бойових систем», — зазначила Марія Захарова. За її словами, деструктивні наслідки, які походять від подібних «краш-тестів» для України, натовськими стратегами відверто ігноруються, а небезпека подальшої, зокрема «горизонтальної», ескалації української кризи явно недооцінюється.

Представник міністерства попередила, що агресивними діями українсько-натовська зв'язка дає російським військовим додаткові підстави демонструвати підвищену увагу до будь-яких підприємств, задіяних у розробці та виробництві озброєнь, що застосовуються проти нашої країни».

Підготовлено за матеріалами іноземних ЗМІ

ФРН розслідує події на «Північних потоках»

План підризу газопроводів «Північний потік-1» та «Північний потік-2» було розроблено та реалізовано за вказівкою української влади, заявили 2 липня у Федеральній прокуратурі Німеччини. Такий висновок зроблено в обвинувальному висновку щодо Сергія Кузнецова, який ніби керував операцією зі знищення газопроводів. Наразі йому загрожує до десяти років позбавлення волі.

Сергія Кузнецова заарештували в Італії на запит німецької влади, і після того, як італійський суд дав згоду на його екстрадицію, підозрюваного було під охороною доставлено до Німеччини.

Перші повідомлення в німецьких ЗМІ про висунення звинувачень у підризі газопроводів почали з'являтися ввечері 1 липня, а вже вранці наступного дня було оприлюднено офіційну інформацію Федеральної прокуратури Німеччини, яка висунула звинувачення проти ніби учасника підризу газопроводів «Північний потік» і назвала його ім'я.

У обвинувальному висновку міститься понад 100 сторінок, в яких описана версія того, що сталося, і говориться, що теракт було організовано з ініціативи та з метою перекрити постачання російського газу до Німеччини. Німецьке слідство вважає, що Сергій Кузнецов був співучасником військового злочину, а саме підризу об'єкту енергетичної інфраструктури. Передбачається, що у 2022 році він, перебуваючи на військовій службі, очолював групу з кількох водолазів, спеціаліста з вибухових речовин та шкіпера, яка прибула на місце теракту на 15-метровій яхті «Андромеда».

Історія питання. 26 вересня 2022 року в Балтійському морі поблизу датського острова Борнхольм на глибині 80 м було підірвано газопроводи «Північний потік» та «Північний потік-2», побудовані для постачання російського газу до Європи. Три з чотирьох ниток газопроводів було виведено з ладу. Свої розслідування підривів проводили Данія, Швеція, Німеччина та росія. У листопаді 2023 року видання The Washington Post і Der Spiegel повідомило, що операцію міг проводити колишній полковник ЗСУ Роман Червінський. The Wall Street Journal писала, що за операцію відповідав тодішній головком ЗСУ Валерій Залужний. У Києві ці звинувачення заперечували.

У лютому 2024 року Данія та Швеція визнали факт диверсії, але припинили свої

розслідування, передавши зібрану інформацію Німеччині. У серпні 2024 року генпрокуратура ФРН видала ордер на арешт громадянина України, інструктора з дайвінгу Володимира Журавльова. Він був на борту яхти «Андромеда», яка, за версією слідства, була задіяна для закладки вибухівки. Володимира Журавльова було затримано у жовтні 2025 року в Польщі, але незабаром звільнено.

Усього під підозру потрапили сім громадян України. Двоє з них були військовими — координатор та вибухотехнік, п'ятеро цивільних — капітан судна та четверо професійних дайверів. Російські офіційні особи називали «українську версію» неспроможною і вказували, що операцію такого масштабу не можна було провести без участі країн НАТО. У серпні 2025 року одного з підозрюваних — колишнього співробітника СБУ та дайвера Сергія Кузнецова — було затримано в Італії. У листопаді його екстрадували до ФРН. Сам Сергій Кузнецов за ніби підробленим паспортом в'їхав до Німеччини через Польщу 4 вересня 2022 року. Разом із групою він завантажився на яхту, заздалегідь орендовану у німецькому курортному місті Росток на березі Балтійського моря. Звідти екіпаж доплив до датського острова Борнхольм, де водолази прикріпили вибухівку до газопроводів. Вибух стався 26 вересня 2022 року. Тепер суду в Гамбурзі потрібно буде ухвалити рішення про початок процесу. За даними Suddeutsche Zeitung, докази щодо Сергія Кузнецова є переконливі. Після затримання в Італії чоловік дзвонив своїм родичам і під час розмов визнав свою роль у підризі газопроводів. Докази, що доводять його провину, були також знайдені в його смартфоні.

Захист Сергія Кузнецова після його затримання в серпні 2025 року посилався на те, що він не може бути притягнутий до відповідальності, оскільки має «імунітет»:

підризу «Північних потоків» був здійснений у рамках війни з росією і Сергій Кузнецов діяв як «солдат». Втім, таке трактування у Німеччині відкинули, оскільки таємні операції не підпадають під відповідний параграф міжнародного права, а підірвані газопроводи вважаються об'єктом цивільної інфраструктури.

У Німеччині також зазначили, що мають право притягнути Сергія Кузнецова до кримінальної відповідальності, незважаючи на те, що теракт було скоєно у міжнародних водах, оскільки саме ФРН є постраждалою стороною. Наразі Сергію Кузнецову загрожує до десяти років позбавлення волі. Його захист поки не давав коментарів, вказавши на необхідність ознайомитися з обвинувальним висновком. Німецька федеральна прокуратура намагалася притягнути до відповідальності й одного з водолазів, який брав участь у диверсії. Він був затриманий у Польщі, але потім був відпущений на волю після того, адже Варшава відхилила запит німецької сторони на його екстрадицію.

Прем'єр-міністр Польщі Дональд Туск пояснював це рішення тим, що переслідування цієї людини та її екстрадиція до іншої держави не відповідають інтересам країни: у Варшаві завжди виступали проти будівництва «Північного потоку-2». Українська влада поки не коментувала висновки Федеральної прокуратури ФРН.

Підготував Олег БОНДАР,
за матеріалами іноземних ЗМІ

НПЗ росії під постійним контролем ЗСУ

У 2026 році збитки в рази перевищили тогорічні через те, що українські інженери постійно вдосконалюють дрони, збільшуючи їхню дальність, точність і розмір бойової частини.

Яна ХОЛОД,
юристка,
волонтерка

Масштабується виробництво далеких безпілотників: компанія Fire Point у серпні 2025 року заявляла про щомісячний випуск 3000 ударних дронів FP-1, а сьогодні їх виробляється приблизно вдвічі більше. Останнім часом саме ці дрони беруть участь у нальотах на російські НПЗ та нафтову інфраструктуру. Інших видів далеких дронів, наприклад, «Бобер» та «Лютий», також випускається дедалі більше.

При цьому російських систем ППО не вистає на охорону всіх НПЗ та нафтової інфраструктури. У 2025–2026 роках ЗСУ влаштували справжнє полювання за російськими ЗРК, вибивши значну кількість комплексів, і російська оборонка не встигає ліквідувати цю шкоду.

Не дивно, що коли виробництво нафтопродуктів знизилося так сильно, одні АЗС стоять «сухі», а до тих, що працюють, черги в десятки і навіть сотні автомобілів. У більшості регіонів росії вводяться ліміти на продаж палива, ціни на яке значно зросли.

За офіційними підрахунками росстату, роздрібні ціни на бензин AI-92 та AI-95 на 29 червня 2026 року, порівняно з 10 березня, зросли на 9–9,4%. А на дизельне паливо — на 9,7%.

Вже саме собою це багато, бо загалом за перше півріччя ціни зросли більше, ніж за весь 2025 рік, — більш ніж на 11%. Але учасники ринку не вірять навіть у ці дані. Вони мають зовсім інші цифри, які вони бачать на власних і конкуруючих АЗС.

Як сказали нам двоє нафтотрейдерів (один із московського регіону, другий — із Сибіру), у мережах вертикально-інтегрованих компаній (ВІНКів) паливо подорожчало за той же період більше — до 10%. А на незалежних АЗС, залежно від регіону, локації та можливостей купівлі палива, ціни зросли від 12% до 40%.

Така різниця у цінах викликана тим, що ВІНКи самі видобувають і переробляють

нафту і тому насамперед постачають паливом власні мережі продажів. А ще вони отримують субсидії у сотні мільярдів рублів із бюджету від уряду (1,5 трлн рублів однієї лише демпферної виплати у 2025 році), який платять за те, що великі компанії тримають ціни. Тому вони можуть собі дозволити продавати в роздріб паливо нижче за ціну, яку за нього дають на світовому ринку, а зараз можуть торгувати навіть з негативною рентабельністю.

Незалежним (на які припадає близько 40% продажів нафтопродуктів) доводиться купувати бензин та дизель на біржовому чи позабіржовому ринку, куди вони потрапляють через посередників із НПЗ тих самих ВІНКів. Саме оптові ціни для невеликих роздрібних мереж і зросли удвічі та навіть більше.

ЗМІ вивчили одну з груп у телеграмі, де трейдери обмінюються ціновою інформацією та торгують нафтопродуктами. Якщо в середині березня оптові партії дизпалива там пропонували приблизно по 63000 рублів за тону, то в останній декаді червня вже від 103000 і до 144000 рублів за тону. Ті ж ціни на AI-92 за 3,5 місяці зросли з 68000 — 73000 рублів до 140000 — 150000 рублів за тону, а на AI-95 — з 72000 — 74000 рублів до 150000 — 1555000 рублів за тону.

Але навіть за такими цінами дуже часто неможливо купити паливо через його відсутність на ринку. Як каже керуючий партнер компанії «Пролеум» Максим Дьяченко, спочатку ти насилу укладаєш угоду, а потім дізнаєшся, що товар тобі не відвантажують і переносять поставку на два-три місяці. Купити неможливо ні бензин, ні дизель. У наявності на базах незалежні залишки мінімальні, — розповів один із трейдерів.

Але коли ціни на АЗС тримаються нижче 100 рублів (або трохи вище цієї позначки в деяких регіонах на деякі види палива) при оптовій ціні іноді в півтора рази вищі,

висновок простий: трейдери торгують собі на збиток. І роздрібні ціни рано чи пізно підуть вгору за оптовими. Утримати їх від цього можуть лише дві речі: або всі розбомблені НПЗ швидко відремонтують та запустять, або росія зможе імпортувати великі обсяги палива. Але чи це реально?

Зараз росія говорить про можливі постачання бензину з Білорусі, Казахстану та Індії. Але ці обсяги дуже малі — у рази менші за місячне споживання. Джерела Reuters говорять про імпорт у 400 тисяч тонн із усіх країн, що, зрозуміло, не зможе радикально заткнути дірку на ринку.

Найімовірніше джерело імпорту, на думку нафтового експерта Кирила Родіонова, — Індія, яка має профіцит потужностей НПЗ. «Але індійське паливо, швидше за все, буде помітно дорожче за бензин і дизель з російських НПЗ, оскільки в ціні палива, що ввозиться, «сидітимуть» не тільки логістичні витрати, а й витрати індійських НПЗ на купівлю нафти за цінами, порівняно близькими до світових», — зауважує він. Парадоксально те, що принаймні частину цього бензину буде зроблено з російської нафти, експорт якої до Індії до середини року зріс до рекордних рівнів.

Білорусь, звичайно, набагато ближче за Індію, і паливо з цієї країни на ринку вже з'явилося, але її потенціал не дуже великий. За оцінкою старшого наукового співробітника центру вивчення Євразії Сергія Вакулєнка, з цієї країни можна привезти приблизно 1–2 млн тонн бензину на рік, за його річного споживання в росії близько 42–44 млн тонн. «Стільки робить один МНПЗ у неpotrивоженому стані. Це допомога, звісно, але радикально проблему не вирішує», — каже експерт.

А Казахстан — сам імпортер палива й традиційно купував його на Омському НПЗ, тому він може відвантажувати до росії ще менше за Білорусь. «Про серйозні обсяги експорту з Казахстану можна буде говорити тільки після введення в дію четвертого великого НПЗ, проект якого зараз перебуває на стадії техніко-економічного обґрунтування», — пише нафтовий експерт Кирило Родіонов.

Але найголовніше, завезене з-за кордону паливо хоч і додасть трохи пропозиції на

ринку, але ніяк не допоможе знизити ціни. За оцінкою Максима Дяченка з «Пролеум», ціна імпортного бензину без акцизу та ПДВ становитиме приблизно 130 тисяч рублів за тону, а з податками — близько 180 тисяч рублів. Щоб знизити ціну в роздріб субсидіями з бюджету, державі доведеться сильно збільшувати демпферні виплати, резюмує експерт.

Щодо термінів ремонту заводів, то потрібні не тижні, а багато місяців, щоб відновити складне обладнання, особливо там, де підприємства успішно бомбили кілька разів, сказала експерт Центру глобальної енергетичної політики Тетяна Митрова.

Швидко відремонтувати можна небагато об'єктів: резервуари, прості ділянки трубопроводної обв'язки або допоміжної інфраструктури, уточнила експерт. Коли пошкоджено складніші вузли — установи глибокої переробки, компресорне та насосне обладнання, автоматизовані системи управління, великі трансформатори чи окремі технологічні блоки, — терміни вже вимірюються не тижнями, а місяцями. Це означає не просто нові витрати, а порушення вже розпочатого циклу ремонту, постійне усунення графіків та зростання дефіциту обладнання та підрядників.

При цьому росія, хоч і навчилася виробляти частину обладнання, у складній нафтопереробці залежить від імпорту та довгих ланцюжків поставок. Ще в уряді вважають, що можна наситити ринок та знизити ціни, якщо дозволити заводам випускати паливо найгіршої якості, з високим вмістом сірки.

Минулого року деяким НПЗ вже дозволили робити Євро-3, а зараз обговорюється питання про дозвіл виробляти Євро-2, продаж якого заборонено з 2013 року. Граничний вміст сірки у ньому у 50 разів вищий, ніж у «Євро-5», або 500 мг на кг, а бензолу — у п'ять разів вищий, 5% проти 1%.

Учасники ринку вважають цей захід дуже шкідливим. Високосірчисте паливо забруд-

нюватиме атмосферу та псуватиме двигуни сучасних автомобілів. При цьому збільшення нафтопродуктів на ринку це справді може дати. Росія виробляє та експортує близько 15-18 млн тонн нафти на рік. Це «ті найлегші дистиляти, які є ресурсом для виготовлення додаткових обсягів бензину, якщо припре (і, схоже, починає припирати)», зауважує Сергій Вакуленко. Якщо використовувати добавки, вони перетворять нафту «у те, що працюватиме приблизно як бензин класу 3. Це той самий рак на безриб'ї, і це перший ресурс, яким росія може впоратися з бензиновою кризою», каже він.

Ринок чекає на це «схоже на бензин» паливо з побоюванням. Один із трейдерів сказав, що «дуже хоче подивитися, як натовпи автомобілістів, які віддають дикі мільйони за китайські авто, ломляться у черзі за тим, що зіпсує їхні двигуни за шалені гроші».

Якщо заводи стоятимуть і далі, це створить ризики для видобутку нафти — компаніям доведеться його скорочувати. Це вже відбувається: у квітні і травні 2026 року він знизився на 5% від тогорічного.

Як каже Митрова, за підсумками червня обсяг видобутку, швидше за все, ще утримається на травневому рівні, бо поки що система балансується за рахунок зростання експорту сирової нафти. Але якщо інтенсивність та успішність атак збережеться і значна частина переробки в липні залишиться недоступною, тиск на видобуток почне швидко зростати, тоді очікується зниження обсягів.

Якщо це станеться, падіння буде плавним. І найголовніше, що має статися, щоб нафтовим компаніям довелося «прикртити» вентиль на свердловині: ЗСУ мають проводити масштабні успішні атаки проти експортних портів у Чорному морі та на Балтиці. Якщо вони зможуть це зробити, то одночасно зупиниться і переробка, і експорт, і ось тоді вже росія справді може зіткнутися з тим, що їй не буде куди подіти сировину.

Грошові виплати родинам військових

Щодо виплат грошової допомоги у зв'язку зі смертю військовослужбовця

Право на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої п. 2 постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану», виникає в разі загибелі військовослужбовця в період дії воєнного стану, а також у разі смерті військовослужбовця, щодо якої встановлено причинний зв'язок із пораненням (контузією, травмою чи каліцтвом), отриманими під час захисту Батьківщини.

Такий висновок зробила судова палата з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду у складі ВС у справі, у якій оспорювалося право позивачів — членів сім'ї військовослужбовця, який помер від захворювання під час виконання обов'язків військової служби під час дії воєнного стану, на виплату одноразової грошової допомоги в розмірі 15 000 000 грн.

Судова палата зазначила, що положення п. 2 Постанови № 168 підлягають застосуванню в системному взаємозв'язку з положеннями Закону України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» і не можуть тлумачитися відокремлено від нього.

Смерть військовослужбовця внаслідок захворювання не виключає можливості призначення одноразової грошової допомоги в підвищеному розмірі, якщо на підставі медичних документів встановлено, що така смерть, перебуває у причинному зв'язку з пораненням (контузією, травмою чи каліцтвом), отриманим за обставин, визначених п. 2 Постанови № 168.

Також Верховний Суд виснував, що за відсутності підстав для застосування п. 2 Постанови № 168 питання призначення та виплати одноразової грошової допомоги вирішується відповідно до положень Закону № 2011-XII та Порядку № 975, з урахуванням установлених ними підстав та умов надання відповідних соціальних гарантій.

Правників багато — якісної юридичної освіти замало:

Як Україні перейти на європейські стандарти правничої освіти

► ЗАКІНЧЕННЯ. Початок у №11-13

Україна має велику кількість людей із юридичними дипломами. Але головне питання сьогодні полягає не в тому, скільки юристів випускають університети та спеціалізовані навчальні заклади МВС і СБУ. Головне питання інше — чи здатна українська система юридичної освіти готувати правників, які мислять категоріями верховенства права, прав людини, професійної доброчесності, незалежності правничої професії та європейських стандартів правничої діяльності.

Микола ПОГОРЕЦЬКИЙ,
професор, перший проректор КНУ ім. Т. Шевченка,
член-кореспондент НАПНУ, голова експертної ради
з правових наук МОН України, д.ю.н.

Що означає перейти на європейські стандарти правничої освіти

Перехід на європейські стандарти якості правничої освіти, доступу до професії та підготовки кадрів для правової держави — це не формальне включення права ЄС до навчальних програм і не косметична зміна назв дисциплін. Йдеться про глибоку трансформацію самої філософії підготовки правника, формування його правосвідомості, професійної культури та системи цінностей відповідно до європейських стандартів верховенства права, прав людини, юридичної доброчесності, незалежності правничої професії та відповідальності перед суспільством.

Європейська модель правничої освіти виходить із того, що правник — це не технічний виконавець державної волі і не носій формального знання законодавства. Це фахівець, здатний критично мислити, захищати права людини, протистояти свавіллям влади, діяти в межах права навіть під політичним чи адміністративним тиском і нести професійну та моральну відповідальність за наслідки своїх рішень.

Саме тому справжня реформа юридичної освіти — це насамперед реформа правничого мислення, професійної етики та правової культури майбутніх правників. Без цього будь-які зміни навчальних планів або нові назви дисциплін залишаться лише імітацією реформ.

Україна повинна чітко визначити, що таке правнича освіта, хто має право готувати професійних правників і якими мають бути стандарти доступу до правничої професії. Право на підготовку правників не може залишатися елементом формального освітнього ринку чи інструментом механічного розширення контингенту студентів.

Насамперед необхідно оптимізувати мережу правничих шкіл. Право на підготовку правників повинні мати лише ті заклади, які реально здатні забезпечити якісну освіту, сильне наукове середовище, сучасну практичну підготовку, академічну доброчесність і постійний зв'язок із правничою професією. Правнича школа — це не формальна ліцензія і не назва факультету, а середовище формування професійної правової культури.

Україна повинна чесно визнати: надмірна кількість юридичних факультетів, інститутів і програм автоматично не створює конкуренції за якість. Навпаки, у багатьох випадках це породжує фрагментацію ресурсів, кадрову слабкість, імітацію наукової діяльності та зниження загального рівня правничої освіти. Неможливо забезпечити високі європейські стандарти підготовки правників у системі, де десятки закладів одночасно мають юридичні програми, але не мають достатньої кількості сильних викладачів, потужних наукових шкіл, сучас-

ної практичної бази чи міжнародної академічної інтеграції.

Саме тому питання оптимізації неспроможних і неконкурентоспроможних юридичних програм є неминучим елементом реформи. Йдеться не про механічне «закриття університетів» і не про обмеження університетської автономії, а про формування конкурентного та якісного освітнього середовища відповідно до європейських стандартів. Слабкі програми мають або змінюватися, або об'єднуватися з сильнішими центрами, або втрачати право на підготовку правників.

Європейська практика свідчить, що висока якість правничої освіти забезпечується не через безконтрольне розширення мережі програм, а через концентрацію ресурсів у сильних університетських центрах, жорсткі стандарти акредитації та високі вимоги до доступу в професію. У Німеччині юридична освіта традиційно зосереджена у класичних університетах із потужними правничими факультетами та сильною науковою школою, а доступ до професії контролюється складною системою державних іспитів. У Франції підготовка правників тягнеться до великих університетських центрів і поєднується з високими професійними вимогами до доступу в юридичні професії. У Нідерландах акредитація, фінансування і репутація програм тісно пов'язані з їхньою якістю, міжнародною конкурентоспроможністю та дослідницькою спроможністю.

Ці приклади не означають, що Україна має механічно копіювати чужі моделі. Але вони демонструють спільну європейську логіку: університетська автономія поєднується з реальною відповідальністю за якість, незалежною акредитацією, конкуренцією за довіру професійного середовища, високими вимогами до викладачів і прозорими правилами доступу до професії. Слабкі програми або втрачають акредитацію, або об'єднуються з сильнішими центрами, або припиняють підготовку за від-

повідною спеціальністю. Це сприймається не як «атака на освіту», а як нормальний механізм підтримання якості й конкурентоспроможності вищої освіти.

Україна також повинна перейти від логіки формального утримання будь-яких юридичних програм до логіки відповідальності за якість підготовки правників. Держава не може нескінченно підтримувати існування формально юридичних факультетів, які фактично не здатні забезпечити сучасний рівень правничої освіти. У сфері підготовки правників компроміс із якістю зрештою означає компроміс із правосуддям, верховенством права та спроможністю самої держави.

Окремого перегляду потребують аспірантури, докторантури та спеціалізовані вчені ради у галузі права. Докторська підготовка має концентруватися у профільних правничих школах і наукових установах, де існують авторитетні наукові школи, реальна дослідницька інфраструктура та жива академічна дискусія. Інакше держава ризикує остаточно девальвувати докторський рівень юридичної науки.

Водночас необхідно чітко розмежувати правничу освіту і підготовку кадрів для сектору безпеки та правоохоронної діяльності. Це різні професійні моделі з різною логікою підготовки, хоча вони й спираються на спільну правову основу. Небезпечною є ситуація, коли правоохоронна діяльність втрачає правову основу, а правнича освіта — професійну ідентичність.

Акредитація юридичних програм повинна перетворитися на реальний механізм контролю якості, а не на бюрократичний ритуал. Програми, які не мають належного кадрового, наукового, практичного та етичного забезпечення, не повинні продовжувати підготовку правників лише тому, що формально відповідають мінімальним вимогам.

Так само і Єдиний державний кваліфікаційний іспит має стати не формальністю, а реальним інструментом професійної відповідальності для студентів, університетів і держави. Його результати повинні безпосередньо впливати на оцінку якості освітніх програм, репутацію правничих шкіл та рішення щодо продовження підготовки правників.

Окреме значення має практична складова освіти. Юридичні клініки, стажування, навчальні судові процеси, робота з кейсами, професійна етика та правова аргументація мають стати ядром підготовки сучасного правника, а не факультативним додатком

до теоретичних курсів. Право неможливо опанувати лише «кабінетно» — майбутній правник повинен бачити право в дії, працювати з реальними конфліктами та навчатися професійної відповідальності ще під час навчання.

Не менш важливим є і питання фінансування. Держава не повинна підтримувати інерційне існування слабких юридичних програм лише заради статистики чи формального збереження мережі закладів. Публічні ресурси мають спрямовуватися насамперед на розвиток сильних правничих шкіл, здатних забезпечити якісну підготовку фахівців для правової держави, європейської інтеграції та післявоєнного відновлення України.

Україні потрібні не нові юридичні дипломи, а правники європейського рівня

Сьогодні Україна не просто реформує систему освіти. Вона одночасно веде війну за власне існування, інтегрується до Європейського Союзу, реформує правосуддя, документує та розслідує воєнні злочини, перебудовує сектор безпеки й намагається відновити довіру громадян до державних інституцій. У таких умовах питання юридичної освіти перестає бути вузькоакадемічною чи корпоративною темою. Воно стає питанням державної спроможності, якості влади, довіри до правосуддя та майбутнього української держави.

Післявоєнне відновлення України буде не лише економічним, інфраструктурним чи безпековим. Воно буде правовим. А правове відновлення неможливе без покоління правників, здатних забезпечити справедливість, відповідальність,

захист власності, прав людини та довіру до держави.

Для цього Україні потрібні правники нового покоління — не формальні виконавці адміністративної волі й не технічні «знавці кодексів», а професіонали, які мислять категоріями верховенства права, людської гідності, справедливості, професійної доброчесності та відповідальності перед суспільством. Саме такі правники є основою функціонування сучасної європейської правової держави.

Україні не бракує юридичних дипломів. Їй критично бракує системи, яка гарантувала б, що за дипломом стоять реальні знання, практичні навички, правнича культура, професійна етика та здатність захищати права людини і діяти відповідально в умовах реального правозастосування.

Саме тому реформа юридичної освіти повинна початися з чесного й політично відповідального визнання очевидного: не кожна програма з права є справжньою правничою школою, не кожна аспірантура здатна готувати науковця, і не кожна докторантура має право формувати докторів юридичних наук. Держава не може нескінченно підтримувати ілюзію якості лише заради формального збереження мережі юридичних факультетів, інститутів чи програм.

Європейський досвід переконливо свідчить: висока якість правничої освіти забезпечується не кількістю дипломів і не масовістю юридичних програм, а концентрацією ресурсів, сильними науковими школами, жорсткими стандартами доступу до професії та реальною конкуренцією за якість. У більшості провідних країн Європейського Союзу держава не боїться оптимізації слабких або неконкурентоспроможних програм,

Огляд судової практики ККС ВС

Пропонуємо до вашої уваги черговий огляд судової практики ККС ВС у складі ВС — за квітень 2026 року, в якому відображено важливі правові позиції з кримінального та кримінального процесуального права.

У сфері кримінального права акцентовано, що: звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, є правом, а не обов'язком суду. Для застосування ст. 79 КК України суд має встановити формально-юридичні та оціночні підстави, виходячи з пріоритету інтересів дитини та її виховання в сімейному оточенні. Відсутність у формулюванні обвинувачення, визнаного судом доведеним, та в матеріалах кримінального провадження даних про використання мобільного телефона під час або для вчинення кримінального правопорушення унеможливає його спеціальну конфіскацію, а тому телефон підлягає поверненню власнику. Використання приведеної в бойову готовність ручної осколкової гранати на підвір'ї будинку у приватному секторі серед мешканців інших людей свідчить про спрямованість умислу на позбавлення життя потерпілого способом, небезпечним для життя багатьох осіб.

У сфері кримінального процесуального права зазначено, що: у разі необхідності матеріали кримінального провадження щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, можуть бути об'єднані судом в одному провадженні, що є правом, а не обов'язком суду; ухвала слідчого судді, якою відмовлено в задоволенні скарги особи на відмову прокурора у внесенні відомостей до ЄРДР в порядку ст. 214 КПК України, підлягає апеляційному оскарженню; час тримання особи під вартою на території іноземної держави на виконання доручення України про її екстрадицію зараховується до загального строку відбування покарання, призначеного вироком суду України в цьому кримінальному провадженні.

Підготував **Максим БОНДАР**,
за матеріалами ВС

якщо вони не здатні забезпечити належний рівень підготовки правників. Це сприймається не як «обмеження освіти», а як відповідальність держави перед суспільством і правничою професією.

Україна також повинна перейти від логіки формального утримання будь-яких юридичних програм до логіки відповідальності за якість підготовки правника. Тому оптимізація мережі неспроможних і неконкурентоспроможних юридичних факультетів, інститутів та програм є не «атакою на освіту», а неминучою умовою формування сучасної системи правничої освіти європейського рівня. У сфері підготовки правників компроміс із якістю зрештою означає компроміс із правосуддям, верховенством права та здатністю держави забезпечувати законність і захист прав людини.

Сильна юридична наука — це інтелектуальний фундамент правничої освіти. Без неї правнича освіта неминуче перетворюється на механічне викладання норм, а не на формування правового мислення. Без сильної правничої освіти не буде професійного суду, незалежної адвокатури, доброчесної прокуратури, ефективного захисту прав людини й відповідального державного управління. А без цього неможливі ні справжня європейська інтеграція, ні сильна демократична правова держава.

Європейська інтеграція починається не лише з переговорів про членство чи адаптації законодавства. Вона починається в аудиторії правничої школи — там, де майбутній правник уперше має зрозуміти головне: право існує не для обслуговування влади, а для її обмеження й захисту людини.

Право існує не для зручності держави, а для гідності людини. Саме з цього почина-

ється справжня правова держава — і саме з цього має починатися сучасна українська правнича освіта.

Тому реформа правничої освіти не може залишатися декларацією, пунктом у дорожній карті чи темою періодичних експертних дискусій. Вона має стати послідовною державною політикою, спрямованою на оновлення стандартів підготовки правників, перегляд ліцензійної політики, очищення мережі юридичних програм від імітації, посилення акредитації, модернізацію Єдиного державного кваліфікаційного іспиту, реальну практичну підготовку, академічну доброчесність і відновлення авторитету юридичної науки.

Україна повинна перейти від логіки кількості до логіки якості. Від формального диплома — до реальної професійної компетентності. Від освітньої інерції — до відповідальності правничої школи перед студентом, професією, суспільством і державою. Від імітації реформи — до незворотного формування системи правничої освіти європейського рівня.

Саме реформа правничої освіти має дати Україні нове покоління правників — суддів, адвокатів, прокурорів, нотаріусів, науковців, викладачів, державних службовців і фахівців сектору правопорядку і державної безпеки, які будуть здатні не лише знати закон, а й служити праву, захищати людину, обмежувати свавілля влади та зміцнювати довіру до держави.

Без такої реформи європейські стандарти залишаться зовнішньою вимогою. З такою реформою вони стануть внутрішньою якістю української правової системи.

Саме тому майбутнє української правової держави починається з реформи правничої освіти.

Про зневажливе ставлення до академічної науки

Редакція ЮВУ отримала доступ до листа від Тимчасової Спеціальної Комісії ВРУ з питань збереження та розвитку академічного сектора науки до Міністра освіти і науки України О. В. Лісового.

Депутати разом з представниками науки висловлюють стурбованість щодо питань «збереження та розвитку академічного сектору науки». Йдеться, зокрема, про нещодавню атестацію наукових видань. Беручи до уваги актуальність цієї проблеми, у червні цього року її було розглянуто на засіданні Комісії.

«Ми з розумінням ставимось до необхідності відповідного нормативного регулювання й контролю атестації наукових видань, що їх здійснює МОН України. Водночас члени Комісії наголошували на тому, наскільки ці формальні вимоги є доцільними й обґрунтованими, а головне – чи відповідають вони цивілізаційній місії наукового розвитку. Як результат, наші наукові журнали, на жаль, давно вже стали здебільшого трибуною здобувача, а не високих досягнень.

Особливо непокоїть той факт, що соцмережі аж рясніють пропозиціями про сприяння у розміщенні «скопусівських» публікацій (теж саме стосується й «Web of Science»). Зараз навіть оголошуються акції на «скопуси» зі знижками майже так, як у «Сільпо» чи «Ашані» (прикладі рясніють в соціальних мережах). Складається враження, що маємо справу з певним загальнонаціональним комерційним проектом, знову-таки, абсолютно далеким від наукового прогресу.

Не менш дивним видається висування подібних «скопусівських» вимог до іноземних членів редколегії наших журналів, які взагалі не розуміють того, чого від них вимагають.

Нинішній процес атестації наукових видань привертає увагу до ще однієї, вкрай важливої теми – поваги до безумовних і загально-визнаних здобутків українських вчених.

У нашої державі сформувався потужний корпус лауреатів Національної премії ім.Б.Патона / Державної премії України в галузі науки і техніки, які працюють «на рівні світових досягнень» (це слова з Указу Президента України «Питання Національної премії України імені Бориса Патона» від 29.03.2024). Теж саме стосується й членів Національної та національних галузевих академій наук – відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» цей статус можуть набуті тільки ті вчені, які, зокрема,

«створили визнані вітчизняною та світовою науковою спільнотою, наукові школи».

Через те, включення до складу редколегії вчених такого рівня може вважатися додатковою перевагою, а не навпаки... На жаль, все це є лише свідченням зневажливого ставлення до академічної науки, яке достатньо активно продукується останні роки.

На думку членів Комісії, створюється певний дисбаланс між абсолютизацією штучних рейтингів і реальністю справжніх досягнень, тому вважав би за доцільне також включити це питання до переліку тих, які ми спільно з Вами будемо обговорювати у вересні цього року».

Лист підписав заступник Голови ТСК, народний депутат України Юрій Павленко. Привертають увагу не лише те, що вже набило оскомину загравання з бізнесом, який перетворив наукові показники, зокрема цитування, індексації публікації тощо у сприяння вдалої кар'єри. Він, цей бізнес, є далеким від якості наукових публікацій, від захисту вітчизняних академічних інтересів, від формування наукових шкіл.

Проте монівське чиновництво тримається за цей бізнес, що пов'язаний з публікаціями у мережах Scopus та Web of Science (Хоча відомо, що Публікація в таких виданнях коштує для автора від 300 доларів США). Про те й відомо, що публікація у виданнях Scopus не гарантує її високої індексації, до того ж процедура рецензування займає досить довгий час, що знижує наукову актуальність публікації. Публікація в цій мережі скоріше стає питанням престижу, а ніж високої наукової значущості публікації. Дещо інакше слід оцінювати Web of Science, адже дана мережа видань фокусується на фундаментальних науках, серед яких в першу чергу є природничі, технічні та точні науки.

Серед українських юридичних видань нараховується чотири таких, що індексуються в зазначених наукових мережах. Тому казати, що прогрес вітчизняної юридичної науки пов'язаний виключно з публікаціями в мережах Scopus або Web of Science навряд чи правильно. Престижність публікації не означає її виключної наукової вагомості.

Про застосування санкцій РНБО

Вищий антикорупційний суд України (ВАКС) у середу затвердив угоду про визнання винуватості, укладену між прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та громадянином, якого разом з іншими викрито на підбурюванні до надання \$250 тис. неправомірної вигоди за вирішення питання щодо застосування санкцій Ради національної безпеки та оборони.

«01 липня 2026 року ВАКС затвердив угоду про визнання винуватості, укладену між прокурором САП та громадянином, якого спільно з іншими особами викрито на підбурюванні представника підприємця до надання \$250 тис. неправомірної вигоди за вирішення питання щодо застосування санкцій РНБО до компанії-конкурентки», — повідомляється в телеграм-каналі Національного антикорупційного бюро України (НАБУ).

Зазначається, що діяльність цієї злочинної групи організувала народна депутатка України, яка стала «гарантом» цієї угоди. У повідомленні прямо не вказується прізвище нардепки. Обвинувачений повністю визнав свою вину в інкримінованому йому злочині та зобов'язався надати викривальні покази стосовно інших співучасників. «Вироком суду обвинуваченого визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 4 ст. 27, ч. 4 ст. 369 КК України. Йому призначено покарання у вигляді 5 років позбавлення волі, від відбування якого звільнено з випробуванням, із встановленням іспитового строку та покладенням встановлених судом обов'язків», — повідомили у НАБУ. Крім того, громадянин зобов'язується перерахувати 700 тис. грн на підтримку Збройних Сил України через фонд «United 24».

Викриття злочину провадили детективи НАБУ спільно з ГУВБ СБУ за процесуального керівництва прокурора САП. Наразі у справі завершено досудове розслідування. Сторона захисту ознайомлюється з матеріалами справи.

Підготував **Микола ОЛЕФІР**,
за матеріалами порталу «Антикор»

«Бездушна» кваліфікація:

Конкретний випадок чи тенденції штучного створення «злочинця-робота»

У зв'язку із сучасними змінами сутності та форм соціальних процесів, а також ускладненням їхнього правового забезпечення, формуються нові теоретичні підходи та практичні рішення, у тому числі на рівні вищих судових інстанцій, які певною мірою видаються нетрадиційними з огляду на усталені засади галузевого правового регулювання, у тому числі у сфері кримінального права. Свої міркування з цього приводу висловлює доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України, зав. лабораторії «Інновації у сфері кримінальної юстиції» НУ «Одеська юридична академія» Є. Л. Стрельцов.

«Мені може бути поставлено у відповідальність лише те, що входило до мого умислу, і саме це є головним у злочині».

Георг Вільгельм Фрідріх Гегель

Удосконалення законодавства

Диференціація суспільного життя в її загальному розумінні об'єктивно потребує адекватних змін у правовому регулюванні відповідних процесів, подальшого розвитку доктринальних положень, удосконалення законодавства та уточнення правозастосовної практики. Це надзвичайно складна діяльність, яка повинна мати комплексний і цілеспрямований характер, поєднуючи при цьому усталені та новітні положення правового регулювання й правової охорони.

Підставою для звернення до цієї загальної проблеми стало судове рішення, у висновках якого зазначено: «Для визнання особи винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого статтями 185, 186, 187 КК та іншими положеннями, що передбачають відповідальність за заволодіння чужим майном, корисливий мотив не є обов'язковим. Ключовим є доведення прямого умислу на протиправне й безповоротне заволодіння чужим майном з метою отримати можливість розпорядитися ним на власний розсуд. Мотиви, які спонукали особу до таких дій, на їх кваліфікацію не впливають, але можуть бути враховані при призначенні покарання і застосуванні інших норм кримінального закону» (див. докладніше: категорія справи 369/11891/22; дата набрання законної сили 01.06.2026; номер судового провадження 51-1868км25; номер кримінального провадження в ЄРДР — 12022111380000715;

supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/2052014).

Таке рішення потребує аналізу за низкою суттєвих аспектів, оскільки, по суті, воно «закладає» можливість не враховувати під час кваліфікації кримінально-протиправних посягань обов'язкові ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Це, своєю чергою, може мати певні наслідки для визначення правового значення суб'єктивної сторони як, без перебільшення, принципово важливого елемента складу кримінального правопорушення. У цілому це може вплинути на загальну оцінку складу кримінального правопорушення як єдиної підстави кримінальної відповідальності, встановлення обґрунтованих підстав такої відповідальності загалом і за окремі види кримінальних правопорушень, що, своєю чергою, здатне зумовити неточності у кваліфікації, породити «імітаційні» дискусії з цього приводу тощо. У зв'язку з цим у цій публікації основну увагу буде зосереджено на висвітленні положень, пов'язаних із розумінням, визначенням і значенням суб'єктивної сторони.

З огляду на це міркування, викладене в цій публікації, слід розглядати як спробу довести, що застосування заходів кримінально-правового характеру (у широкому розумінні) буде соціально корисним лише тоді, коли особу «каратимуть» за її свідомий вибір, а не за механічний результат діяння. При цьому жодні труднощі, пов'язані зі встановленням відповідних обставин, не

можуть бути підставою для «спрощення» прийняття правового рішення, оскільки, відповідно до відомої аксіоми, складність установлення ознак хвороби не може бути підставою для зміни діагнозу. Матеріал цієї публікації буде викладено в такій послідовності за кількома основними складовими: спочатку буде розглянуто загальне розуміння суб'єктивної сторони та форми її визначення; далі — більш конкретні питання, пов'язані із суб'єктивною стороною та її ознаками у кримінальних правопорушеннях проти власності; насамкінець буде наведено коротку ремарку щодо можливого майбутнього розвитку кримінально-правової матерії.

Суб'єктивна сторона — необхідність та різні форми визначення

Склад кримінального правопорушення, як відомо, складається з чотирьох обов'язкових елементів: об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони. Традиційним є визначення складу кримінального правопорушення як «юридичної моделі» кримінального правопорушення. Разом із тим таке формулювання видається вразливим із семантичного погляду, оскільки поняття «модель», «стандарт» або «еталон» підсвідомо асоціюються з позитивним зразком для наслідування, що повністю суперечить сутності протиправного діяння. Тому, на нашу думку, значно точніше сутність цього інституту передає його розуміння як «юридичного шаблону» (або «трафарету»). Будучи ціннісно нейтральним інструментом, такий шаблон/трафарет, образно кажучи, виконує «техніко-юридичну» функцію, виступаючи своєрідним «інструментом вимірювання» або «засобом типізації», що дає змогу фіксувати ознаки та межі забороненого діяння. Саме повне (максимально точне) встановлення збігу фактичних обставин учиненого суспільно небезпечного діяння зі складовими такого законодавчого шаблону/трафарету є єдиною підставою кримінальної відповідальності.

Якщо аналізувати цей шаблон/трафарет в іншій послідовності розташування

його елементів, то суб'єкт уособлює свіdomу дорослу людину; суб'єктивна сторона — у загальному розумінні відображає внутрішні мотиви та цілепокладання такої особи; об'єктивна сторона — зовнішні прояви задумів і людської волі; об'єкт — кінцевий результат посягання, тобто ті цінності, інтереси та блага, яким завдається шкода.

Розуміючи це, слід підкреслити, що, попри «рівність» усіх елементів складу кримінального правопорушення, суб'єктивна сторона виступає, без перебільшення, основним, а можливо, і «головним» його елементом (далі — докладніше), оскільки саме в ній законодавець закріплює той психофізичний стан, який повинен бути притаманний особі, що вчиняє кримінальне правопорушення. Установлення цього, своєю чергою, дає змогу максимально точно зіставити діяння особи, її «внутрішній світ», який існував у момент вчинення кримінального правопорушення та визначав спрямованість її поведінки, із положеннями законодавства. Це, у свою чергу, дає змогу (або повинно давати змогу), застосувавши до такої особи покарання чи інші заходи кримінально-правового характеру, реалізувати ті тактичні й стратегічні завдання, які держава ставить перед собою, застосовуючи кримінально-правову матерію.

Нагадаємо, що до обов'язкових ознак суб'єктивної сторони, з позицій Загальної частини кримінального права, належить вина у формі умислу або необережності. До факультативних ознак, лише з позицій Загальної частини кримінального права, належать мотив, мета, а в окремих випадках — емоційний стан особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення.

Важливо виділити, що за рівнем свого змісту та визначення, суб'єктивна сторона має декілька форм (варіантів) виразу. Так, один з виразів суб'єктивної сторони полягає в тому, що вона виступає складовою частиною складу кримінального правопорушення, який (які — у множині) закріплений у чинному Кримінальному кодексі (далі — КК) тобто, в такому випадку, вона є частиною нормативної формули/трафарету та юридичною абстракцією, що закріплено у законодавчому тексті. Але, суб'єктивна сторона, має ще один вираз, коли вона, умовно кажучи, «безпосередньо» відноситься до людини, до її вчинків, тобто у такому значенні вона відображає психічне (внутрішнє) ставлення людини до дій, які вона вчиняє, в цьому випадку кримінально-протиправних.

Тому, і це також необхідно особливо підкреслити з огляду на важливість порушеної проблематики, основним завданням під час правової оцінки (кваліфікації) діяння конкретної особи є встановлення та зіставлення цих двох обов'язкових положень. Перше пов'язане зі встановленням і фіксацією реальних психічних процесів, які, умовно кажучи, відбувалися «в голові» конкретної людини, у її психіці, в момент вчинення конкретного кримінально-протиправного діяння.

Йдеться про фактичну спрямованість намірів, зокрема мотив, який спонукав до відповідних дій, наявність мети, емоційного стану та інших психологічних характеристик. Друге полягає в тому, що ці характеристики конкретної людини необхідно максимально точно зіставити з ознаками суб'єктивної сторони конкретного кримінального правопорушення, визначеними у законодавчому правовому шаблоні/трафареті — складі кримінального правопорушення. Усе це має бути встановлено та доведено в межах кримінального про-

особа взагалі підлягати кримінальній відповідальності, яке покарання (або інші заходи кримінально-правового характеру) буде для неї адекватним і пропорційним, а також чи є необхідність у застосуванні таких заходів узагалі (риторичне питання).

У будь-якому разі, стисло підсумовуючи викладене, зазначені положення можуть бути систематизовані таким чином: 1) суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення — це обов'язкова складова шаблону/трафарету законодавчого визначення/закріплення кримінального правопорушення; 2) суб'єктивна сторона кримінального правопорушення — це психіка особи в момент вчинення діянь тобто це психологічна характеристика особи при вчиненні конкретного правопорушення; 3) суб'єктивна сторона особи — це загальна характеристика психіки людини, встановлення її індивідуальних властивостей, що більш необхідно для якісного встановлення усіх її психофізіологічних характеристик при прийнятті остаточного правового рішення.

Слід підкреслити, що, попри «рівність» усіх елементів складу кримінального правопорушення, суб'єктивна сторона виступає, без перебільшення, основним, а можливо, і «головним» його елементом.

вадження, оскільки саме це є підґрунтям для прийняття подальших правових рішень, які породжують відповідні правові наслідки.

Потрібно також зазначити, що, крім двох вищевказаних, існує ще один прояв суб'єктивної сторони, який більшою мірою характеризує загальний психофізіологічний та соціально-психологічний стан людини, а не лише стан її психіки в момент учинення конкретного кримінального правопорушення. Водночас і він має важливе, а в окремих випадках і принципове значення у кримінально-правовій площині. До таких характеристик можна віднести осудність (обмежену осудність) особи; її вік та його співвідношення із встановленим віком кримінальної відповідальності; наявність психічних розладів; характер, ціннісні орієнтації, попередню поведінку, схильності конкретної особи тощо. Це також є важливою характеристикою, оскільки вона дає загальне уявлення про «носія» свідомості (того, хто вчинив кримінальне правопорушення) та дає змогу визначити, чи здатна

Виходячи з цього, основними завданнями під час кваліфікації діянь є: встановлення всіх ознак, характеристик і обставин вчинення людиною відповідного діяння; встановлення максимально «схожих» («співпадаючих») складів кримінальних правопорушень та максимально точне встановлення («співпадіння») ознак, які характеризують конкретний вчинок, в тому числі ознак суб'єктивної сторони, з тією сукупністю елементів (їх ознак) складу кримінального правопорушення, які визначено у чинному КК у вигляді складу кримінального правопорушення. Саме наявність в діяннях особи складу кримінального правопорушення, тобто співпадіння сукупності ознак, які характеризують її вчинок, з законодавчим шаблоном/трафаретом, визнаним у законі, і є єдиною підставою кримінальної відповідальності (ст. 2 КК).

Враховання наведених обставин дає підстави стверджувати, що саме такий підхід надає визначальне значення суб'єктивної сторони під час оцінки кримінально-протиправної поведінки людини. Це зумов-

лено тим, що людська діяльність-поведінка-вчинки не є механічною сукупністю фізичних рухів, а становлять акт свідомого волевиявлення. Свідомість людини, її внутрішні спонукання (мотиви) та прагнення (мета) виступають фундаментальними «ініціюючими супроводжуваними», які визначають спрямованість усієї поведінки. Саме інтелектуальні та вольові процеси, що відбуваються у психіці суб'єкта, наповнюють зовнішні фізичні дії конкретним соціальним змістом і визначають справжній сенс людського діяння. Тому необхідно особливо підкреслити, що без аналізу суб'єктивної сторони неможливо відмежувати випадкове заподіяння шкоди (казус) від умисного посягання на суспільні цінності. Об'єктивна сторона як зовнішній прояв діяння є лише формою матеріалізації внутрішнього задуму. Саме через сутність суб'єктивної сторони та її ознак кримінальний закон кваліфікує (оцінює) сутність діяння, визначає рівень суспільної небезпеки особи та визначає межі кримінальної відповідальності, оскільки кримінальне право «карає» не за «голий результат», а за свідомий вибір особою спрямування своєї волі на вчинення кримінального правопорушення.

По суті, саме на психологічну сферу особи, яка притягається до кримінальної відповідальності, спрямована дія кримінально-правових заходів. Їхньою основною метою є вплив насамперед на цю ментальну сферу з метою її коригування (зміни, управління тощо), що повинно сприяти утриманню особи від подальшого вчинення суспільно небезпечних діянь, її ресоціалізації та поверненню до повноцінного суспільного життя. Отже, саме інтелектуально-вольовий критерій психічного ставлення суб'єкта слугує головним правовим і моральним орієнтиром, який запобігає пе-

ретворенню державного примусу на акти, образно кажучи, «сліпої жорстокості», підносячи точну оцінку суб'єктивної сторони до рівня однієї з найважливіших гарантій справедливого кримінального правосуддя.

Усе це підтверджує, що, попри змістовно-формальну рівноправність усіх елементів складу кримінального правопорушення, ключову увагу при визначенні ієрархії їхнього аналізу доцільно приділяти саме суб'єктивній стороні, оскільки вона є тією смисловою основою, яка перетворює фізичну дію на усвідомлений акт людської волі, надаючи зовнішнім наслідкам ментально-правового змісту. Саме на це звертає увагу Верховний Суд у низці своїх інших рішень (наприклад: «Відсутність корисливого мотиву виключає відповідальність за крадіжку» supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1083878; «ВС пояснив, що свідчить про наявність корисливого мотиву у незаконному позбавленні волі особи і в грабежі» supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1158738; «Не може бути кваліфіковано як крадіжка привласнення майна, яке було добровільно передано потерпілим у розпорядження обвинуваченого» (с. 35-36); «Розмежування грабежу (ст. 186 КК) та вимагання (ст. 189 КК)» (с. 39-40). supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Ogljad_KKS.pdf).

Показово, що, аналізуючи особливості встановлення ознак суб'єктивної сторони у цій категорії кримінальних правопорушень та усвідомлюючи складність такого процесу, Касаційний кримінальний суд Верховного Суду водночас наголосив на необхідності вживати всіх передбачених законом заходів для встановлення наявності або відсутності всіх елементів складу кримінально-протиправного діяння iplex.com.ua/doc.php?regnum=119212816&red=100003e07dc81539faeb2b1e240e6b27899fa4&d=5 До

речі, на необхідність встановлення таких обставин звернув увагу і Касаційний цивільний суд Верховного Суду (див., наприклад: «Роботодавець не може застосувати оголосити догану, якщо не довів вину працівника — Верховний Суд». sud.ua/uk/news/sudebnaya-praktika/364765-robotodavets-nemozhe-ogolositi-doganu-yakscho-ne-doviv-vinu-pratsivnika-verkhovniy-sud).

Потрібно підкреслити, що, з огляду на таку важливість суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, чинний КК буквально «пронизаний» загальними та видовими положеннями цього інституту, які мають універсальний характер (Є. Л. Стрельцов. Універсальні визначення у кримінальному праві: додаткові аргументи. Вісник Асоціації кримінального права України. 2017. № 2(9). С. 295–299). Це зумовлено тим, що вони закріплені/визначені у багатьох принципових положеннях норм/статей Загальної та Особливої частин КК як у безпосередньому вираженні, так і у зримій «присутності», коли відразу стає зрозумілою суб'єктивна сторона її ознаки та їх значення.

Почнемо із Загальної частини КК, у якій цей інститут визначено в багатьох його положеннях. Не зупиняючись на їх детальному аналізі, зазначимо, зокрема, такі норми: ч. 2 ст. 2; ч. 1 ст. 11; ст. 13; ст. 14; ч. 1 ст. 18; ч. 1 ст. 19; ч. 1 ст. 20; ст. 23; ч. 2, 3 ст. 24; ст. 26; ч. 1 ст. 36; ч. 1 ст. 37; ст. 45; ч. 2, 3 ст. 50; п. 3 ч. 1, ч. 2 ст. 65; ч. 1, 2 ст. 66 КК та ін. Особливого значення положення цього інституту набувають у Розділі XV КК «Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх». В Особливій частині КК суб'єктивна сторона та її ознаки закріплені більш конкретизовано, виступаючи безпосередніми підставами кримінальної відповідальності та/або кваліфікуючими ознаками. Не вдаючись до детального аналізу, наведемо лише окремі приклади: ч. 1 ст. 110; ч. 1 ст. 110-2; ч. 1 ст. 111; пп. 6, 7 ч. 2 ст. 115 КК та ін. У будь-якому разі це переконливо свідчить про те, що без точного встановлення внутрішнього ставлення особи до діяння, яке вона вчиняє, без «уявлення» про психологічний стан суб'єкта свідомого вчинку будь-які, в першу чергу, «каральні» заходи держави матимуть щонайменше декларативний характер. Вони не забезпечуватимуть належного позитивного впливу ні на правопорушника, ні на його внутрішній світ, а відтак не сприятимуть і зниженню рівня злочинності загалом.

(Далі буде...)

Правовий інститут санкцій як інструмент деокупації

Предметом наукового дослідження є еволюція правового інституту санкції у міжнародно-правових відносинах, як засобу впливу на державу — агресора, що посягає на територіальну цілісність суверенної держави з метою анексії її території.

Микола ПАВЛЕНКО,
кандидат юридичних наук

На основі історико-політичного, інституційного та порівняльного підходів проведений ретроспективний аналіз досвіду країн Західного світу щодо використання санкційних механізмів захисту і протидії агресії, анексії та окупації території суверенної держави (держав).

Особлива увага приділяється проблемам ефективності вітчизняного санкційного законодавства у зв'язку зі здійсненням російською федерацією збройної агресії проти України. Висвітлені недоліки, прогалини і юридичні колізії у сфері правового регулювання санкцій та окреслені шляхи їх подолання.

Проблематика дослідження. Провідні світові й вітчизняні правознавці, політологи, дипломати, представники авторитетних міжнародних організацій є однотайними в оцінках воєнної агресії росії проти України у 2022 році, як події, що стала каталізатором руйнування світопорядку, сформованого після закінчення другої світової війни. Навіть ті консолідуючі інституційні чинники — базові цінності, ідеї, політико-правові інститути, що тривалий час об'єднували навколо себе держави так званого демократичного табору переживають не найкращі часи. Станом на 2026 рік дедалі виразніше проявляються гострі внутрішні суперечності країн учасників блоку НАТО, тобто тієї наднаціональної військової організації, що понад 70 років слугувала силовим засобом стримування диктаторських, авторитарних режимів і терористичних формувань.

У стані перманентної кризи перебуває також Організація Об'єднаних Націй, авторитет якої потерпає від системної і жорсткої критики зі сторони Держдепу США. Водночас як США, так й інші впливові держави не запропонували концепцію реформування Організації Об'єднаних Націй, яка б підвищувала адаптивність цієї міжнародної організації до сучасних викликів глобалізованого світу.

Натомість збереження статусу постійного члена Ради Безпеки ООН за російською федерацією, нівелює потенційні можливості впливу на державу-агресора, зокрема, у виді цільових санкцій.

Запропоновані альтернативні моделі наддержавних утворень на кшталт «Рада миру» є ситуативними та, найголовніше, надмірно прагматичними, а отже і недовговічними. Зі зрозумілих причин регіональні блоки (союзи) держав, об'єднанні військовими, політичними чи економічними інтересами, нездатні заповнити вакуум координованості у сфері регулювання міжнародно-правових відносин.

На тлі розбалансованості діяльності міжнародних організацій, починаючи з лютого 2022 року, застосування або погроза застосування сили однією державою до іншої перетворилися на буденність. Цінності та принципи міжнародного права, покладені в основу політико-правової архітектури людства після другої світової війни, опинилися на периферії інтересів впливових держав. Цей процес пришвидшує зростання популярності правих рухів у західному світі, ідеологічною основою яких є доктрина ізоляціонізму та жорсткий опір міграційним потокам з країн третього світу. Еталонним прикладом такої політики є новітня стратегія національної безпеки США.

Тим часом деградує світова система стримувань і противаг, ядром якої був авторитет США як наддержави, здатної виконати функцію світового жандарму, реконструюється за участі нових гравців, насамперед Китаю. Прагнення останнього до побудови так званої двополярної світової системи з претензією на світове домінування стало одним із факторів, що сприяв початку російської воєнної агресії проти України. Ба більше, союзний характер відносин між російською федерацією та Китаєм, який дедалі більше нагадує відноси-

ни васала з сюзереном, менше з тим, знижує ефективність санкцій, впроваджених міжнародними партнерами України проти держави-агресора.

Своєю чергою, Україна, перебуваючи на роздоріжжі політичних, військових, економічних та правових рішень, від правильного вибору яких залежить майбутнє держави як суверенного суб'єкта міжнародних відносин, масштабує й вдосконалює санкційний тиск на державу — агресора. Прикметно, що в сучасному українському інформаційному середовищі поняття «санкції» вживається як у прямому, так і переносному значеннях. Зокрема, в його військово-політичному контексті, позначаючи ракетно-дронові удари сил оборони України по критичній інфраструктурі росії поняттям «далекобійні санкції». Окрім мілітарного відтінку, прихованим підтекстом словосполучення «далекобійні санкції» є акцент на ефективності військового впливу України на економіку росії у порівнянні з обережними та вибірковими санкційними заходами ЄС.

Реалізація завдання щодо відновлення територіальної цілісності України і деокупації тимчасово окупованих територій актуалізує дослідження проблем розроблення, впровадження і застосування ефективного санкційного правового механізму: нагальною є потреба уніфікації національного санкційного законодавства до стандартів країн Європейського співтовариства, щоб запобігти стягненню з України збитків підсанкційними суб'єктами у межах розгляду інвестиційних спорів; усунення правових колізій між правовими нормами Закону України «Про санкції» і підзаконними нормативно-правовими актами у регулюванні санкційних обмежень; формування легального визначення поняття «обхід санкцій» і впровадження юридичної відповідальності за дії, що вчиняються з метою обходу санкцій; пошук оптимальної моделі захисту інтересів юридичних (фізичних) осіб приватного права з публічними порядком.

Відсутність належної уваги до цих проблем зі сторони законодавця, попри їх очевидну актуальність, продукує істотні проблеми у правозастосовній практиці судів, правоохоронних органів. Нечіткість, а інколи непрозорість правових підстав застосу-

вання санкцій, дискредитує означений правовий інститут. Серйозним викликом у цьому аспекті є інтегрованість України у систему світової економіки, що потребує не лише рішучої, але і виваженої санкційної політики. Адже, з одного боку, санкції нівелювали домінуючий вплив російського капіталу або, інакше кажучи, п'ятої колони на українську економічну систему, а з іншого — стали приводом для міжнародних інвестиційних спорів з реальним ризиком стягнення збитків (компенсацій тощо) з Держави Україна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою українського санкційного законодавства займаються насамперед дослідники, які мають практичний досвід застосування Закону України «Про санкції». Зокрема, пріоритетним напрямком наукових розвідок є правомірність і пропорційність обмеження прав та охоронюваних законом інтересів третіх осіб, які не входять до кола підсанкційних суб'єктів, але пов'язані з останніми зобов'язальними відносинами, корпоративними зв'язками. Із переліку таких науковців виділимо к.ю.н. О. Онуфрієнко, який, використовуючи емпіричний метод, фокусує увагу на окремих недоліках і колізіях санкційного законодавства. Усунення таких недоліків є умовою сталого економічного розвитку, забезпечення інвестиційної привабливості Держави Україна.

Питання координації державних органів, залучених до процесу накладення санкцій, а також процедурні проблеми, що супроводжують процес їх оскарження до суду, висвітлює к.ю.н. К. Пільков. Об'єктом наукового дослідження зазначеного науковця є порівняльний аналіз санкційного законодавства й судової практики в Україні та в країнах Європейського співтовариства, США, Сполученого Королівства тощо. Також К. Пільков порушує питання галузевої ідентифікації правової природи санкції, оскільки,

на його думку, інститут санкції помилково включається до адміністративного права.

Привертає увагу науковий дискурс фахівців у сфері міжнародного комерційного арбітражу щодо адаптації арбітражного розгляду до нововведень у публічному порядку України, насамперед в його санкційному сегменті. Представником цього напрямку досліджень є О. Перепилянська.

Вагомий вклад у наукове осмислення правового інституту санкцій у міжнародному публічному праві зроблено закордонними дослідниками, зокрема Kochler H, Mitchell A. D., Portela C., Tzanakopoulos A., Biersteker T., Ruys T. та іншими.

Метою дослідження є роль і значення правового інституту санкції як інструменту економіко-правової протидії воєнній агресії російської федерації проти України та засобом деокупації тимчасово окупованої території України.

Методи дослідження. Основу роботи складають діалектичний, системно-структурний, догматичний та порівняльний методи.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи генезу змісту поняття «санкції» з позиції захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету та територіальної цілісності України, ми насамперед виходимо з екзистенційного характеру загрози зі сторони агресивного режиму російської федерації. Знищення Держави України, власне, як і заперечення її суб'єктності у міжнародно-правових відносинах, є невід'ємною складовою неоімперської політики путінського режиму. Конституція російської федерації в редакції від 06.10.2022 року зафіксувала чергові імперські надбання у вигляді включення до складу цієї держави чотирьох областей України: Луганської, Донецької, Херсонської, Запорізької. Виразною тенденцією триваючої російсько-української війни є ескалація кремлівським ре-

жимом масштабів агресивної війни не лише на лінії бойового зіткнення, але й проти цивільного населення у вигляді цілеспрямованих і системних ракетно-бомбових ударів по об'єктах цивільної інфраструктури. Підвищуючи градус політичної напруженості, очільник держави агресора в. в. путін у 2026 вдався до погроз на адресу дипломатичних представництв у місті Києві.

Донедавна сталою формою реагування на таку поведінку зі сторони міжнародного співтовариства було посилення санкційного тиску на росію та її правителів, представників бізнесу, військових злочинців тощо. Зокрема, країни ЄС впровадили модель пакетних санкцій стосовно російської федерації, декларуючи їх фінансово-економічні цілі: знизити здатність кремля фінансувати війну; спричинити політичній еліті росії виразні економічні та політичні втрати; ослабити економічну базу росії.

Аналогічні методи і засоби протидії агресору використовує і Держава Україна з 2014 року на підставі прийнятого Верховною Радою України Закону України «Про санкції» від 15.08.2024 року №1544-VII. Після вторгнення збройних сил російської федерації на територію України у лютому 2022 року, законодавці внесли істотні зміни та доповнення до цього нормативно-правового акта.

Для того, щоб отримати цілісне бачення ролі та значення санкційного права як фінансово-економічного інструменту впливу на державу-окупанта, варто врахувати історичний досвід використання міжнародно-правових інструментів США тиску на Радянський Союз у період 1940-1991 рр. з метою деокупації країн Балтії.

Знаковим у цьому сенсі є правовий акт — Декларація Веллеса (Welles Declaration) від 23.07.1940 року. Означена декларація отримала свою назву за прізвищем одного із її співавторів — Самнера Веллеса, виконуючого обов'язки державного секретаря США. Цей американський політик рішуче виступив проти анексії Радянським Союзом у 1940 році трьох незалежних держав Балтії: Естонії, Латвії та Литви.

Сформульовані в Декларації Веллеса завдання і цілі були досягнуті через 51 рік після того, як Естонія, Латвія та Литва у 1991 відновили незалежність. Дія Декларації Веллеса захищала суб'єктність перерахованих держав у міжнародних відносинах, забезпечуючи тяглість (континуїтет) їх державного суверенітету у період радянської окупації.

Незважаючи на те, що така дипломатична заява не є санкційним правовим актом, її важливість впливає з доктрини неви-

знання силової анексії території (частини) суверенної держави, заснованої на принципі «ex injuria jus non oritur». Власне кажучи, прийняття і закріплення процитованої доктрини у принципах і цілях ООН легалізує заходи щодо придушення акту агресії, включаючи санкції.

Декларація Веллеса не перетворилася на юридичний артефакт. Концептуальна основа досліджуваного документу є універсальним критерієм правової оцінки проєктів міжнародної угоди або іншого документа (домовленості), що фіксуватиме істотні умови завершення російсько-української війни. Відступ від доктрини невизнання силової анексії російською федерацією частини суверенної території є серйозною і, як засвідчує так звана формула Анкориджа, реальною загрозою державному суверенітету і територіальній цілісності України.

Безпосередній правовий зв'язок правового інституту санкції з цілями та завданням щодо деокупації тимчасово окупованої території чітко окреслений у преамбулі Закону України «Про санкції» від 15.08.2014 року №1544-VII. Законодавець, приймаючи цей закон, перерахував об'єкти його правової охорони, зокрема, державний суверенітет, територіальна цілісність та недоторканість державних кордонів. Політичний та історичний символізм впровадження у систему національного права санкційного сегменту визначається подією, що зумовила появу цієї новації, — анексію Криму у 2014 році внаслідок збройної агресії російської федерації проти України.

Водночас ця подія актуалізувала положення Декларації Веллеса, принципи якої відтворені у «Кримській декларації» (Crimea Declaration) державного секретаря США Майка Помпео. Автор декларації, як і його історичний попередник Веллес, висловлював публічний протест проти дій російської федерації щодо силового захоплення території АРК Крим і від імені США відмовлявся визнавати вимоги Кремля щодо встановлення суверенітету над територією захопленою силою.

Незабаром після появи цього документу Міністерство фінансів США застосувало санкції проти шести російських громадян і восьми юридичних осіб, причетних до анексії Криму.

Симптоматично, що станом на 2026 рік текст Кримської декларації вже не перебуває в доступі на офіційному сайті Держдепу США. Ймовірно, дається взнаки комбінування урядовцями США тактик санкційного тиску та умиротворення агресора Держдепартаменту США.

Коливання маятника міжнародної політики у напрямку «права сильного» став мобілізуючим чинником у сферах воєнної, зовнішньополітичної і національної безпеки України. Оскільки санкції є інструментом реагування на наявні й потенційні загрози національним інтересам і національній безпеці України, включаючи збройний напад російської федерації, то досягнення цілей їх застосування потребує високої якості правотворчості з боку законодавця.

Як вже зазначалося вище, прогалини й правові колізії санкційного законодавства не лише знижують ефективність санкцій щодо осіб, які прямо або опосередковано брали (беруть) участь у збройній агресії проти України, але і негативно впливають на стан вітчизняної економіки.

Висвітлюючи окремі недоліки санкційного законодавства, вітчизняні дослідники використовують в якості емпіричного джерела — судову практику оскарження рішень

похідні наслідки застосування санкції у виді стягнення в дохід держави корпоративних прав, що належать фізичній або юридичній особі в банківській установі.

29.05.2023 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури виведення з ринку банку в умовах воєнного стану».

Ним внесені зміни до Закону України «Про банки та банківську діяльність», зобов'язавши Національний банк України приймати рішення про виведення з ринку системно важливого банку в разі застосування санкцій до нього або до власника істотної участі (пункт 15 Прикінцевих та перехідних положень).

Законодавча новела опосередковувала де факто процес націоналізації банку. Надалі цілі й завдання вищезазначеного закону були реалізовані шляхом постановлення і видання таких підзаконних правових актів: Указ Прези-

Висвітлюючи окремі недоліки санкційного законодавства, вітчизняні дослідники використовують в якості емпіричного джерела — судову практику оскарження рішень про застосування санкцій.

про застосування санкцій. В якості пріоритетного об'єкту правового аналізу є спеціальний вид санкції, передбачений пунктом 1-1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції», тобто стягнення в дохід держави активів, що належать фізичній або юридичній особам, які своїми діями створили суттєву загрозу національній безпеці, суверенітету чи територіальній цілісності України в період дії правового режиму воєнного стану.

Унікальність такого виду санкції, запровадженої в період збройної агресії російської федерації, продиктована необхідністю оперативного зачищення економічного сектора України від присутності представників держави-агресора. Водночас динаміка подій початку російсько-української війни у 2022 році як і запит держави та суспільства на оперативне ухвалення нагальних законів, залишив за дужками узгодження цієї законодавчої новації з положеннями Конституції України, нормами та принципами міжнародного приватного права тощо.

Завданням нашого аналізу є виявлення і аналіз суперечностей санкційного законодавства, що продукують ризики для держави України, її фізичних та юридичних осіб. Беручи до уваги важливість для держави фінансово-банківської системи, дослідимо

дента України від 05.07.2023 року №371/2023, яким введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 05.07.2023 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій); Рішення Національного банку України «Про виведення з ринку системно важливого банку» від 20.07.2023 року №248-рш; Рішення Виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі — «ФГВФО») «Про запровадження тимчасової адміністрації в банку та делегування повноважень тимчасового адміністратора банку» від 20.07.2023 року №872; Постанова Кабінету Міністрів України «Про участь держави у виведенні системно важливого банку з ринку» від 21.07.2023 року №739. Завершальним етапом стало укладання 22.07.2023 року Міністерством фінансів України та ФГВФО договору купівлі-продажу 100 % акцій системно важливого банку, згідно з яким цей банк перейшов у власність держави. Водночас Виконавча дирекція ФГВФО прийняла рішення «Про призначення керівників банку, в межах процедури, передбаченої пунктом 23 розділу X Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

(Далі буде...)

Позбавлення права навчати за колабораціонізм

Верховний Суд залишив чинним вирок апеляційного суду, яким вчительці, засудженій за колабораціонізм (ч. 3 ст. 111-1 КК), було призначено 1 рік позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади в освіті та займатися освітньою/виховною діяльністю протягом 10 років. Суд погодився з обґрунтуванням апеляції щодо необхідності розширення заборони на освітню та виховну сфери, враховуючи, що засуджена продовжувала працювати вчителем і мала вплив на виховний процес.

30 січня 2025 року Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 644/4388/23 залишив без задоволення касаційної скарги захисників, які просили змінити призначене винній покарання. Так, вироком районного суду вчителя засуджено за ч. 3 ст. 111-1 КК України до покарання у виді 6 місяців арешту з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарчих функцій у закладах освіти, а також обіймати посади в органах державної влади, державного управління, місцевого самоврядування у сфері освіти на 10 років.

Вироком апеляційного суду вирок районного суду в частині призначеного покарання скасовано та ухвалено новий вирок, яким призначено за ч. 3 ст. 111-1 КК України покарання у виді позбавлення волі на строк 1 рік з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарчих функцій у закладах освіти, а також обіймати посади в органах державної влади, державного управління та контролю, місцевого самоврядування у сфері освіти та займатися освітньою та виховною діяльністю на строк 10 років.

У касаційній скарзі захисники зазначали, що апеляційний суд безпідставно застосував до засудженої додаткове покарання як до вчителя у виді заборони займатися виховною та освітньою діяльністю, хоча жодних порушень такої діяльності не встановлено.

Коли результати ВЛК здійснено з порушеннями процедури

Ухилення від призову не може бути інкриміновано особі, якщо обсяг її медичного огляду був неправомірно звужений, а оформлення результатів ВЛК про придатність здійснено з порушенням процедури.

27 травня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС у справі № 446/407/24 частково задовольнив касаційну скаргу захисника, який стверджував, що відсутність даних про придатність особи до військової служби не дає права на складання та вручення такої особі повістки на відправлення до військової частини.

За матеріалами досудового розслідування обвинувачений, який завідомо знав про висновок ВЛК про придатність його до військової служби, був обізнаним про його призов за мобілізацією, без поважних причин відмовився отримувати повістку про його явку до ТЦК та СП для проходження військової служби за мобілізацією та відправки до військової частини. Надалі він не прибув до ТЦК та СП, чим ухилився від призову на військову службу під час мобілізації. Суди визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ст. 336 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що процедура проходження підзахисним ВЛК відбулася з істотними порушеннями вимог наказу Міністерства оборони України № 402 від 14.08.2008, оскільки він фактично не проходив огляд у лікаря-психіатра та лікаря-офтальмолога.

Колегія суддів ККС вказала, що як вбачається з матеріалів кримінального провадження, обвинувачений заперечував свою винуватість, при цьому зазначав, що при здійсненні медичного огляду всіх лікарів не пройшов, а саме офтальмолога і психіатра, при цьому голова ВЛК розписалася за відсутніх лікарів. Він відмовився від отримання повістки та призову на військову службу, оскільки не пройшов ВЛК у встановленому законом порядку.

Крім того, у судових засіданнях як свідки були допитані лікар-психіатр та лікар-офтальмолог, які повідомили, що не проводили медичний огляд обвинуваченого, не виконували підписів у картці медичного огляду та не ставили печатки. В ході судового розгляду голова ВЛК вказала, що обвинувачений пройшов усіх лікарів, окрім лікарів

психіатра і офтальмолога, та підтвердила внесення нею записів у картці медичного огляду та підпису замість лікаря офтальмолога, а також припускає, що підпис замість лікаря психіатра здійснила медсестра.

Таким чином, у матеріалах провадження є об'єктивні дані, що вказують на недотримання встановленої процедури медичного огляду.

Встановлення придатності військовозобов'язаного до військової служби шляхом належно проведеної ВЛК є обов'язковою передумовою подальших дій ТЦК та СП, пов'язаних із врученням повістки та організацією відправлення особи до військової частини. Вказане має істотне значення для вирішення питання про наявність чи відсутність у діях особи складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 336 КК.

Отже, у межах цього кримінального провадження встановлено, що обсяг медичного огляду обвинуваченого був неправомірно звужений, а оформлення результатів ВЛК здійснено з порушенням встановленої процедури. Матеріали кримінального провадження не містять належних та допустимих доказів, які б підтверджували встановлення у визначеному законом порядку придатності обвинуваченого до військової служби, а відтак і наявність у його діях складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 336 КК.

Тому Верховний Суд скасував рішення судів попередніх інстанцій, а кримінальне провадження заклав на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку із відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення.

Підготував **Леонід ЛАЗЕБНИЙ**,
за даними Lexinform

Ознаки колабораційної діяльності за участі у незаконному референдумі

Верховний Суд підтвердив вирок жінці, яку засуджено за участь у проведенні незаконного референдуму на Херсонщині (ч. 5 ст. 111-1 КК). Суд постановив, що добровільна робота на окупаційну владу за ви-нагороду без ознак примусу є колабораційною діяльністю. Касаційну скаргу захисту відхилено, оскільки доведено свідомий вибір обвинуваченої.

7 травня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати ККС ВС у справі № 766/8881/23 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який твердив, що суд безпідставно відмовив стороні захисту в повторному дослідженні доказів.

Громадянка України у вересні 2022 року добровільно взяла участь у проведенні незаконного референдуму щодо входження Херсонської області до складу РФ — вела облік громадян України, які брали участь у проведенні референдуму та надавала бюлетені для голосування.

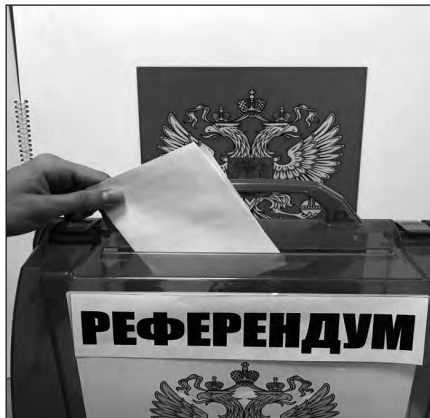
Вироком міського суду її було засуджено за ч. 5 ст. 111-1 КК України до покарання у виді позбавлення волі на строк 7 років з позбавленням права обіймати посади в органах державної влади і місцевого самоврядування та займатися діяльністю, яка пов'язана з виборчим процесом та процесом референдуму строком на 10 років, з конфіскацією всього належного їй майна.

Апеляційним судом вирок суду першої інстанції скасовано та постановлено новий вирок в частині призначеного покарання.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що суд не дав оцінки всім доводам апеляційної скарги, хоча й постановив провести часткове судовоє слідство, проте у супереччя ст. 404 КПК не дослідив усіх доказів.

Колегія суддів ККС вказала, що склад правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 111-1 КК, передбачає широкий діапазон незаконних дій — від зайняття посад, пов'язаних із виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, до участі в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території тощо.

Суд першої інстанції на підставі досліджених у судовому засіданні доказів встановив, що обвинувачена, будучи громадянкою України, добровільно погодилася

на участь у проведенні незаконного референдуму, отримавши за це гроші від окупаційної влади.

В суді було доведено, що обвинувачена мала вибір та можливість відмовитися від дій, які є кримінально-караними, однак свідомо працевлаштувалася та працювала на осіб, які підтримували окупаційну владу, отримувала заробітну плату в російських рублях, не вчинила жодної дії для запобігання участі у проведенні незаконного референдуму.

З аналізу показань допитаних у судовому засіданні свідків був зроблений обґрунтований висновок про відсутність належних доказів примусу обвинуваченої до участі у проведенні незаконного референдуму.

Отже, в суді беззаперечно встановлено, що обвинувачена добровільно, без будь-якого примусу взяла участь у проведенні незаконного референдуму, за виконану роботу отримала грошові кошти від окупаційної влади, мала можливість відмовитися від протиправних дій, але цього не зробила, про факти застосування будь-якого насильства, тиску, примусу після звільнення території від окупації не повідомляла, тілесних ушкоджень, пригніченого стану свідки в неї не бачили, у зв'язку із чим суди чітко зазначили, що вона мала фізичну можливість не здійснювати протиправні дії, але використала ці події у своїх цілях.

Тому Верховний Суд вирок апеляційного суду залишив без змін, а скаргу захисту — без задоволення.

Верховний Суд вказав, що апеляційний суд урахував те, що якщо в санкції статті Особливої частини КК визначено характер посади або вид діяльності, то формулювання покарання у вирокі має точно відповідати змісту цієї санкції.

Разом з тим, якщо покарання у санкції зазначене в загальній формі, то суд повинен конкретизувати правову заборону і точно зазначити у вирокі характер та коло тих посад або видів тої чи іншої діяльності, права обіймати які чи займатися якою він позбавляє особу, яка притягується до кримінальної відповідальності.

При цьому відповідне покарання має бути сформульованим таким чином, щоб засуджена особа була позбавлена можливості обіймати зазначені у вирокі посади або займатися діяльністю в будь-якій галузі, а також була позбавлена можливості обіймати такі посади або займатися такою діяльністю, які за змістом і обсягом повноважень є аналогічними тим, з якими було пов'язане вчинене кримінальне правопорушення.

Апеляційний суд вказав, що суд першої інстанції при призначенні додаткового покарання безпідставно звузив сферу діяльності, в яких засуджена позбавляється права обіймати посади, що не позбавило б її права займатися діяльністю, пов'язаною з публічними закликами до підтримки держави-агресора та до невизнання поширення державного суверенітету України в інших сферах діяльності.

Педагогічні працівники (у тому числі керівники закладу освіти) зобов'язані: настановами і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема, правди, справедливості, патріотизму; формувати у здобувачів освіти усвідомлення необхідності додержуватися Конституції та законів України, захищати суверенітет і територіальну цілісність України; виховувати повагу до державної мови та державних символів України, національних, історичних, культурних цінностей України, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання України; дотримуватися педагогічної етики.

Отже, патріотичне виховання — це безпосередній обов'язок педагогічного працівника, а тому подальша робота особи на посаді вчителя матиме вплив не тільки на навчання, але й на виховний процес.

Підготувала **Ольга КОВАЛЬСЬКА**,
за матеріалами Lexinform

Підготовлено за інформацією Lexinform

Україна в Європі

Європарламент ухвалив резолюцію щодо Звіту Єврокомісії про прогрес України у рамках пакету розширення у 2025 році. «За» проголосували 460 європарламентарів, «проти» 136, та 59 утрималися. Дякую нашим європейським друзям, зокрема доповідачу щодо України Міхаелю Галеру з ЄНП, за збалансований документ, який містить чіткі формулювання підтримки нашої боротьби з агресором і європейської інтеграції, але й не ігнорує внутрішніх проблем.

Іванна КЛІМПУШ-ЦИНЦАДЗЕ,
політик, державний діяч

Важливо, що євродепутати наголошують, що мирним переговорам має передувати стале припинення вогню; підкреслюють, що будь-який мир має бути справедливим та сталим, з повною повагою до суверенітету та територіальної цілісності України; будь-яка мирна угода не повинна ні завдавати шкоди українським та європейським стратегічним інтересам, ні обмежувати здатність України захищатися та обирати свої безпекові та політичні союзи без будь-якого російського вето; вона повинна ґрунтуватися на повній повазі до принципів міжнародного права, відповідальності за воєнні злочини, злочини проти людяності та злочин агресії, а також на російських репараціях за величезну шкоду, завдану Україні. ЄП закликає до більш комплексних та структурних санкцій проти росії та її союзників і притягнення до відповідальності за воєнні злочини.

Європарламентарі закликають Єврокомісію та держави-члени застосувати більш комплексний, довгостроковий та стратегічний підхід до підтримки України, що виходить за рамки спеціальних заходів допомоги.

Окремо ЄП нагадує, що відповідно до широко визнаних демократичних принципів та Конституції України вибори не можуть проводитися під час воєнного часу та в умовах воєнного стану, що вони вимагають загальної безпечної ситуації та достатнього часу для підготовки та доступу до інформації, щоб відповідати міжнародним стандартам.

Щодо «ігнорування польських чутливих питань». Насамперед варто знати, що до резолюції вносили ще 12 значно радикальніших поправок, які вимагали зупинити допомогу Україні та нашу євроінтеграцію, поки ми не прирівняємо діяльність УПА до нацизму. Треба цінувати, що всі вони були відкинуті більшістю євродепутатів. Хоча навіть це формулювання є неприємним і свідчить, що, незалежно від політичних сил, які вони представляють, поляки об'єдналися, щоб просувати своє прочитання історії у ЄС. Та найбільше нас мають турбувати системні і об'єктивні застереження, які вже скоро становитимуть більшу частину документа. Отже, Європарламент:

– стурбований нещодавнім погіршенням відносин між законодавчою та виконавчою

гілками влади; рішуче закликає всі зацікавлені сторони відновити продуктивні відносини між урядом та Верховною Радою та закликає всіх політичних діячів в Україні, зокрема тих, хто зараз перебуває при владі, сприяти політичній єдності та послідовному, інклюзивному формуванню політики, закликаючи політичні сили України залишатися єдиними навколо оборони країни та її шляху інтеграції до ЄС;

– закликає українську владу дотримуватися принципу розподілу влади, багатопартійного плюралізму та інклюзивності, забезпечуючи належну повагу до компетенцій та прав місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування, повагу до верховенства права та основних свобод, включаючи плюралізм ЗМІ, відповідно до демократичних принципів та цінностей, які українці так рішуче та сміливо захищають;

– повторює важливість підтримки парламентського плюралізму як наріжного каменю демократичного управління;

– наголошує на важливості поваги та зміцнення інституційної ролі Верховної Ради та підтримує поточні зусилля з реформування, спрямовані на посилення її законодавчої спроможності, контролю за виконавчою владою та підзвітності перед громадськістю;

– вітає план Качки-Кос, але наголошує, що рівень реалізації плану на середину 2026 року на рівні приблизно 15%, виміряний українською спільнотою аналітичних центрів, слід вважати незадовільним для України (тож не треба розповідати, що в нас тут все пріоритет);

– залишається стурбованим непризнанням суддів, які пройшли міжнародну перевірку, до Конституційного Суду України;

– закликає Україну реформувати процес відбору та звільнення Генерального прокурора та обмежити неналежний вплив на окремі справи, зокрема шляхом автоматичного розподілу справ та обмеженого доступу до матеріалів справ;

– закликає до реформування СБУ та ДБР;

– закликає до перегляду Кримінально-процесуального кодексу та пов'язаного з ним законодавства для забезпечення швидкого та якісного правосуддя, зокрема шляхом перегляду положень, що передбачають автоматичне закриття розслідувань через закінчення термінів досудового розслідування та скорочені терміни розслідування, що загрожує ефективному розслідуванню складних кримінальних справ, включаючи справи про корупцію на високому рівні; також закликає українську владу вирішити питання практики досудового утримання під вартою та зловживань процесуальними правами;

– закликає українську владу утримуватися від будь-яких політично мотивованих судових проваджень та від запровадження

персональних санкцій проти представників опозиції та лідерів організацій громадянського суспільства; наголошує, що така практика ризикує підірвати демократичні стандарти та довіру громадськості;

– наполягає на тому, щоб українська влада гарантувала інституційну та операційну незалежність НАБУ та САП; застерігає будь-яке політичне втручання, інструменталізацію чи залякування, спрямовані на антикорупційні інституції, включаючи необґрунтовані перевірки, судові переслідування чи операційні обмеження, та вимагає негайного припинення надмірного тиску з боку служб безпеки та розвідки, включаючи СБУ; наголошує, що захист НАБУ та САП є основною передумовою верховенства права, процесу вступу України до ЄС та надійного використання міжнародної підтримки;

– закликає Україну забезпечити постійну підтримку свободи слова та незалежності ЗМІ; закликає Україну забезпечити, щоб обмеження воєнного стану були суворо необхідними та пропорційними; закликає до оперативного, незалежного та ефективного розслідування випадків залякування та прямих переслідувань, а також непрямих форм тиску на журналістів та медіа-установи;

– наголошує, що дотримання екологічних стандартів під час реалізації енергетичних та транспортних проєктів має вирішальне значення для просування порядку денного реформ, необхідних для шляху України до членства в ЄС;

– висловлює стурбованість щодо розвитку вітрових турбінних електростанцій у заповідних високогірних районах Карпатських гір на заході України, зокрема запланованого встановлення 30 турбін на горі Руна; підкреслює, що вітрова енергетика є більш безпечною та сталою альтернативою викопному паливу, та закликає Україну реалізувати свій високий потенціал розвитку вітроенергетики за межами заповідних територій; наголошує, що виробництво зеленої енергії та охорона природи не повинні бути взаємовиключними в Україні, оскільки є інші ділянки землі, вже призначені для розвитку енергетичної інфраструктури, без унікальних середовищ існування та первісних лісів, а також з існуючими під'їзними дорогами.

На жаль, поки європарламентарі голосували за цю резолюцію, на полонину Руна саме везли вітряки... Дуже промовиста ілюстрація того, як влада ставиться до наших євроінтеграційних зобов'язань.

Опус про «історичні землі»

Очільник рф, виступаючи на зібранні випускників військових вишів «порівняв себе з унтер-офіцерською вдовою», заявивши на черговому зібранні нової групи офіцерів — потенційних жертв його злочинної політики, що вони «вирішують завдання в ході СВО — звільняють наші історичні землі...»

Валерій ЧАЛИЙ,
дипломат, громадський діяч

Тобто, знову заговорили про «історичні землі». Не про держави, чи міжнародне право, а про псевдоюридичну маячню, якою намагаються виправдати акт агресії та спроби анексії території суверенної України. Чому це повна маячня з точки зору права?

У сучасному міжнародному праві не існує визнання поняття «історичні землі». Кордони та суверенітет базуються на нормах Статуту ООН, принципах непорушності кордонів та самовизначення народів, а будь-які спроби силового перегляду під гаслами «відновлення історичної справедливості» вважаються агресією та порушенням міжнародного права. Відтак, російська риторика про «повернення історичних земель» є юридично нікчемною та не має жодної правової сили. Вторгнення росії в Україну є прямим та грубим порушенням фундаментальних норм сучасного світового порядку. Чому посилення на «історичні землі» є незаконним:

По-перше, це — порушення Статуту ООН: Стаття 2(4) Статуту ООН суворо забороняє загрозу силою або її застосування проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави. Жодні історичні міфи чи претензії не можуть скасувати цю норму.

По-друге, це заперечення принципу непорушності кордонів: Гельсінські угоди 1975 року та міжнародне право базуються на визнанні чинних, офіційно встановлених кордонів. Україна та росія офіційно делімітували свій спільний кордон у Договорі про українсько-російський державний кордон 2003 року, який рф ратифікувала і зобов'язалася поважати.

По-третє, це відкрите нехтування заборонаю анексії: Міжнародне право категорично забороняє набуття територій за допомогою сили. Окупація та спроба анексії українських областей під приводом «історичного права» кваліфікуються Генеральною Асамблеєю ООН як акт агресії.

По-четверте, це намагання історією належності тих чи інших земель до різних держав прикрити намір переписати сучасні правила й норми: Сучасний правопорядок ставить на перше місце волю людей, які проживають на території зараз, а не те, кому ця земля належала століття тому. У 1991 році народ України, (включно з Кримом та Донбасом) на законно організованому всеукраїнському референдумі абсолютною більшістю голосів обрав незалежність, що було офіційно визнано світовою спільнотою і самою росією.

По-п'яте, Міжнародний Суд ООН (найвищий судовий орган у світі) ще у березні 2022 року видав наказ, яким зобов'язав росію негайно припинити військові операції. Генеральна Асамблея ООН у численних резолюціях (зокрема, ES-11/1 та ES-11/4) чітко засудила дії рф, назвала їх агресією, підтвердила суверенітет України у її міжнародно визнаних кордонах 1991 року, та визнала російські аргументи повністю безпідставними.

Так що свої байки стосовно «історичних земель» прибережіть на час, коли будете намагатися не втратити Калінінградський анклав (Кенігсберг в Східній Пруссії), який за логікою російського очільника — історичні землі Німеччини.

Дискваліфікація американського форварда налаштувала футбольну спільноту проти FIFA

Північноамериканський чемпіонат світу вразив скандал, що став потужним ударом по репутації глави Міжнародної федерації футболу (FIFA) Джанні Інфантино. FIFA раптово замінила реальну дискваліфікацію за червону картку Фоларіна Балогана, форварда збірної США, на умовну, давши йому можливість зіграти у матчі 1/8 фіналу проти бельгійців. Це сталося після дзвінка американського президента Дональда Трампа, який визнав, що просив «переглянути» початковий вердикт. Обурення цим рішенням висловили багато відомих гравців, тренерів та функціонерів. А друга за значимістю футбольна структура — Союз європейських футбольних асоціацій — прирівняла його до переходу «червоної лінії» та підриву «цілісності» першості.

Стало відомо, що в понеділок, 6 липня, навіть ті, хто досі не стежив за перебігом північноамериканського чемпіонату світу, мали напам'ять вивчити прізвище форварда збірної США Фоларіна Балогана. Заява Союзу європейських футбольних асоціацій (UEFA) була витримана в надзвичайно жорсткій риториці, в якій він звинуватив Міжнародну федерацію футболу в переході «червоної лінії» через «нез'ясовний і нічим не виправданий» вчинок, який підриває «цілісність гри» і «довіру до таких гарантій» зберігачами.

Інцидент із матчу стартового раунду плей-оф чемпіонату світу відбувся 1 липня у Санта-Кларі. У ньому збірна США грала проти команди Боснії та Герцеговини. Американці здобули перемогу з рахунком 2:0, але в середині другого тайму втратили центрфорварда Фоларіна Балогана, який відкрив рахунок. Бразильський суддя Рафаел Клаус показав йому червону картку за фол на Таріку Мухаремовичу: нападник у боротьбі за м'яч наступив опоненту на кісточку, завдавши травми.

Представники збірної США, зокрема її тренер Маурісіо Почеттіно, не приховували, що вважають видалення несправедливим, оскільки Фоларін Балоган порушив правила ненавмисно. З цієї думкою погоджувалися деякі експерти. Наприклад, відомий арбітр Марк Клаттенбург вважав, що Рафаел Клаус справді виявив зайву суворість щодо американського футболіста, маючи можливість обмежитися попередженням.

Найбільш неприємним для господарів чемпіонату наслідком червоної картки виявилася, що належить за видалення відпо-

відно до п. 4 ст. 66 дисциплінарного кодексу FIFA дискваліфікація Фоларіна Балогана на наступний матч його команди. Це був матч у 1/8 фіналу чемпіонату світу проти збірної Бельгії, яка відбулася в ніч із 6 на 7 липня за київським часом.

Насправді, в основі несподіваного рішення також лежить положення дисциплінарного кодексу. Це ст. 27. Вона дозволяє «повну або часткову» трансформацію покарання в умовну після аналізу порушення.

До справи Балогана вже був один гучний прецедент застосування цієї статті. У листопаді минулого року FIFA дискваліфікувала на три зустрічі одну із найяскравіших зірок сучасного футболу, португальця Кріштіану Роналду після вилучення у відбірному матчі чемпіонату світу проти ірландців. Він пропустив зустріч, що завершувала кваліфікацію, зі збірою Вірменії, і не повинен був брати участь у двох перших іграх португальської команди на світовій першості. Однак FIFA вибачила неймовірно популярного у вболівальників п'ятиразового володаря «Золотого м'яча», помінявши реальний термін на умовний.

Втім, найбільш обізнані знавці футбольної історії у зв'язку з розвитком «справи Балогана» згадували набагато давніші сюжети.

Як політика втручалася у футбол. 1934 року на чемпіонаті світу (ЧС) в Італії прем'єр-міністр Беніто Муссоліні особисто призначав арбітрів. У півфіналі переможний гол італійців був забитий з явного офсайду, а у вирішальному матчі із Чехословаччиною шведський суддя Іван Еклінд по-

слідовно не помічав порушень господарів, що принесло Італії перемогу — 2:1.

У 1939 році тбіліське «Динамо», улюблений клуб народного комісара внутрішніх справ СРСР Лаврентія Берії, отримало другий шанс у програному півфіналі кубка країни. «Через спірне суддівське рішення» засновнику «Спартака» Миколі Старостіну наказали переіграти матч після фіналу, що вже відбувся. Московська команда знову перемогла з рахунком 3:2.

У 1943 році у півфіналі Кубка Іспанії гравцям «Барселони» прямо на полі загрожували поліцейські та військові. Правитель диктатор Франсіско Франко бачив у клубі символ каталонського сепаратизму. За відмову догравати матч футболістам погрожували в'язницею. Зустріч закінчилася з рахунком 11:1 на користь мадридського «Реала».

У 1962 році на ЧС у Чилі нападаючого збірної Бразилії Гаррінчу було вилучено у матчі півфіналу проти господарів чемпіонату. Прем'єр-міністр Бразилії Танкреду Невіс та президент Чилі Хорхе Алессандрі попросили FIFA скасувати дискваліфікацію «через помилку судді». Дисциплінарний комітет вперше в історії скасував вилучення, і Гаррінча зіграв у переможному фіналі проти Чехословаччини, у якому бразильці перемогли з рахунком 3:1.

У 1982 році на ЧС в Іспанії президент Олімпійського комітету Кувейту шейх Фа-

хад аль-Ахмед ас-Сабах, протестуючи проти голу французів, вийшов на поле і переконав радянського арбітра Мирослава Ступара скасувати взяття воріт. Це не врятувало Кувейт від поразки з рахунком 4:1.

У тому, що в ситуацію з Фоларином Балоганом втрутилася велика політика, ні в кого не залишилося сумнівів невдовзі після оголошення вердикту FIFA, який радикально пом'якшив покарання. Більше того, сумнівів не залишилося з приводу того, хто конкретно «продавив» вердикт, суперечить практиці турніру (крім американського нападника червоні картки на нинішньому чемпіонаті світу вже встигла заробити ціла дюжина гравців, але нікого з них не думали).

Майже найшвидше на рішення FIFA відреагував президент США Дональд Трамп, який написав у Truth Social: «Дякую, FIFA, за те, що зробила правильну річ і виправила велику несправедливість!» Але це не все. Деякі медіаресурси, такі як The New York Times і CBS, повідомили, що, за їхніми даними, пан Трамп, вибиваючи прощення для Фоларіна Балогана, особисто дзвонив Джанні Інфантино, який у минулі місяці відвідував багато помітних заходів з американським президентом у ролі центрального персонажа, а в грудні минулого року нагородив його. The Guardian взагалі наполягає на тому, що дзвінків було аж три, а адміністрація Дональда Трампа сформулила цілу робочу групу з «реабілітації» форварда, яка вивчала зокрема юридичні способи вирішення проблеми, але зупинилася на найпростішому.

Пан Трамп на брифінгу в Білому домі, що відбувся 6 липня, визнав, що попросив Джанні Інфантино про перегляд санкції щодо Фоларіна Балогана, давши зрозуміти, що не бачить у цьому нічого поганого. «Я не сказав йому, що він повинен зробити це, — пояснив Дональд Трамп, додавши, що, на його погляд, порушення правил у боротьбі між американським і боснійським футболістами не було. Обидва летіли на повній швидкості і, так вийшло, врізалися один в одного». А потім вказав на те, як виглядала б така перемога «інакше», тобто без участі у матчі Фоларіна Балогана: «Я сказав би, що це було б підтасовуванням. Як вибори 2020 року». Їх, як відомо, виграв опонент пана Трампа, Джо Байден.

Позиція Джанні Інфантино у зв'язку зі скандалом міститься у заяві, опублікованій прес-службою FIFA. У ньому пан Інфантино наполягає, що федерація не порушувала своїх «фундаментальних» принципів, а її «судові органи», такі як дисциплінарний комітет, «незалежні», «діють автономно та виносять рішення у справах на основі

чинних регламентів та конкретних обставин, що є у їхньому розпорядженні». Їхня незалежність, за словами президента FIFA, «життєво важлива для цілісності футболу і її завжди слід поважати».

Джанні Інфантино, підтвердив телефонну розмову з Дональдом Трампом, розповів, що «регулярно обговорює питання, що стосуються чемпіонату світу, з президентом Сполучених Штатів», а також «отримує дзвінки від глав держав, урядовців, представників футбольних кіл та бізнес-лідерів з усього світу з багатьох різних тем».

Пан Інфантино повідомив, що в ході бесіди пояснив панові Трампу, що йде «юридичний процес, пов'язаний із незалежними судовими органами FIFA, і що справа буде розглянута по суті компетентними органами у належний час».

Реакція світових ЗМІ на рішення FIFA скасувати червону картку нападнику США після дзвінка Трампа була різкою. Навряд чи його версія змусить скандал швидко згаснути. З обуренням або сарказмом про результат розгляду «справи Балогана» висловлювалися не лише керівники бельгійського футболу, а й знаменитості, що не мають до нього жодного відношення, — футболісти зірки Тьеррі Анрі та Златан Ібрагімович, тренери Юрген Клопп і Томас Тухель. Усі вони визнавали, що розцінюють рішення FIFA як «знущення» чи «божевілля». Приєднався до хору критиків і попередник Джанні Інфантино на посаді президента FIFA Зепп Блаттер, який до корупційної кризи, яка зруйнувала його кар'єру в 2015 році, був безумовним лідером футбольного світу. У своєму пості в X пан Блаттер зазначив, що «червоні картки не скасовуються дзвінками, а скасовуються правилами, свідченнями та незалежними органами», а футбол «не повинен ставати майданчиком для демонстрації політичної сили». Та мабуть, ще неприємніше для Джанні Інфантино звинувачення з боку інститутів, які мають потужні практичні важелі впливу на футбол. Прес-релізом UEFA атаки на нього з їхнього боку не обмежилися. До флагманської континентальної футбольної структури приєднався комісар зі спорту Євросоюзу Глен Мікалефф. У своїй заяві він наголосив, що рішення зі спортивних питань «належать спортивним організаціям, а не політикам», а вплив на них «підриває автономію» галузі, в якій через американського нападаючого, схоже, виникло щось на кшталт розколу.

Підготував **Лесь КУРІННИЙ**,
за матеріалами зарубіжних ЗМІ

Загострення відносин між Україною та Польщею

Конфлікт між Києвом і Варшавою, що виник на ґрунті історичного диспуту, підходить до критичної точки — Дня пам'яті жертв Волинської різанини, якій відзначається в Польщі 11 липня.

Політичні опоненти в Польщі солідаризуються в протистоянні. При цьому, незважаючи на напруження, сторони, здатні до прагматизму, адже влада обох країн не схильна скасовувати угоду — польські МіГ-29 в обмін на українські БПЛА і технології їх застосування.

Як відомо, розлад у відносинах розпочався ще наприкінці травня на тлі присвоєння українським президентом Володимиром Зеленським почесного найменування «імені героїв Української повстанської армії» одному з підрозділів сил спеціальних операцій ЗСУ. У Польщі УПА (визнана екстремістською) вважають причетною до подій Волинської різанини, яка забрала у 1943–1945 роках життя поляків. Відповіддю Варшави стали відкликання у Зеленського найвищої нагороди Польщі — ордена Білого Орла — і ціла серія взаємного повернення політиками обох держав державних нагород сусідньої країни.

На початку липня сторони спробували налагодити стосунки: 3 числа до Варшави з візитом прибув глава МЗС України Андрій Сибіга для переговорів зі своїм польським візаві Радославом Сікорським.

За підсумками зустрічі він розповів, що привіз до столиці антикризовий пакет заходів, спрямований на відновлення двосторонніх відносин. До нього входили консультації між МЗС і зустрічі істориків за підтримки «релігійних лідерів двох країн». Сибіга заявив, що вибір назви для підрозділу сил спеціальних операцій ЗСУ не несе в собі антипольського підтексту, і додав, що «Україна поважає історію інших і чекає на такий самий підхід до нашої власної історії та незалежності від наших партнерів». Прем'єр-міністр Польщі Дональд Туск привітав ці кроки, але зазначив, що чекає на реальні дії, натякаючи на відмову від героїзації УПА.

Того ж дня Туск, який до цього намагався дистанціюватися від суперечки між Зеленським та президентом Каролем Навроцьким, все ж таки став на бік свого політичного опонента. «Напруга викликала непотрібне рішення Зеленського. І тепер він має знайти спосіб цю напругу знизити», — заявив польський прем'єр, який 7–8 липня закликав польську делегацію на саміті НАТО в Анкарі утриматися від обіцянок військової допомоги Києву.

Саме ця допомога відтоді стала головним предметом обговорення у Польщі. Віцеспікер Сейму від правої коаліції «Конфедерація» Кшиштоф Босак заявив, що Варшава поступилася Україні своєю чергою на закупівлю дефіцитних ракет-перехоплювачів для систем ППО Patriot у США, хоча вони були потрібні самій Польщі. Його слова підтвердили кілька високопосадовців.

У результаті міністру оборони країни Владиславу Косиняк-Камишу довелося пообіцяти розсекретити інформацію про всі озброєння, передані Україні з 2022 року. При цьому він відкинув твердження про те, що Варшава поступилася Києву своєю чергою на закупівлю американських озброєнь, а разом повідомив, що Польща та Україна з ініціативи Києва таки повернулися до обговорення угоди про передачу, за різними даними, від чотирьох до дев'яти винищувачів МіГ-29 в обмін на українські безпілотні технології.

Єдина позитивна нота у відносинах двох країн за останні дні була перекрита ще однією суперечкою політиків. Український сайт «Миротворець» вніс до своєї бази голову канцелярії президента Польщі Збігнева Богущького після того, як той назвав Західну Україну «Малопольщею» (термін 1918–1939 років, коли ці області входили до складу Польщі). У відповідь Богущький обрушився із нищівною промовою на українське керівництво та знову назвав Західну Україну «Малопольщею». «Я не ворог України. Я ворог бандерівщини, історичної брехні та спроб забути жертв українського шовінізму, що лежать у братських могилах», — додав він.

Дійсно пік ескалації між двома країнами можливо ще попереду. Тому потрібна витримка і ще раз витримка. Добре те, що Президент Польщі Навроцький перед початком саміту НАТО в Анкарі заявив, що Варшава і Київ мають спільного ворога — росію, тому повинні співпрацювати.

Попит на нерухомість у Криму та Сочі скоротився більше ніж на третину

Продажі новобудов у курортних містах Криму у січні-травні 2026 року скоротилися на 31,6%, у Сочі — на 65%. Це викликано зниженням туристичного потоку, логістичними проблемами та розчаруванням інвесторів, яким не вдається отримувати очікувану прибутковість. За усіма цими обставинами ховається головний фактор — війна, яку розпочала росія в Україні

Хоча ділова статистика свідчить, що у січні-червні 2026 року в Саках, Феодосії, Ялті та Євпаторії було укладено 1,3 тисяч договорів пайової участі. Аналітики мережі ріелторських агенцій кажуть, що загалом попит на житло в Криму навесні 2026 року опустився на 10–15%. Але зараз може йтися про падіння вже у півтора-два рази, вважає гендиректор курортного комплексу «Сансара» в Криму Анатолій Огарков.

Інтерес до нерухомості Криму падає у світлі паливних, транспортних та енергетичних обмежень, з якими регіон гостро стикається із травня. Ці фактори вже призвели до різкого падіння на півострів туристичного потоку.

Директор по продукту девелопера «Релікт» Олена Кондратьєва вважає, що попит загалом скорочується на інвестиційні об'єкти нерухомості вздовж Чорноморського узбережжя. Ключовим фактором стриманого попиту вона вважає загальне зниження привабливості напрямку: «Багато покупців, які вже володіють об'єктами, не отримали очікуваної дохідності». Це є вираженою сезонністю попиту, високою конкуренцією проєктів, відсутністю єдиного підходу до управління та цінової політики.

Головний аналітик ЦІАН Олексій Попов зазначив, що в Сочі в сегменті новобудов кількість зареєстрованих у січні-травні угод рік скоротилася на 65%. На вторинному ринку було зареєстровано 2,4 тис. угод, зниження рік відповідно до минулого року — 4%. На ринок Сочі цього року також тиснуть і зовнішні чинники: падіння турпотоку та обмеження у роботі аеропорту. Для курортної нерухомості туризм — один з ключових драйверів продажів. Багато покупців спочатку приїжджають на відпочинок, знайомляться з ринком і тільки потім приймають рішення про купівлю.

Кореляцію між коливаннями туристичного попиту та продажем житла добре можна прослідкувати на прикладі Анапи, тут кількість прибутків цього року різко зро-

стає. Водночас у січні-травні 2026 року тут, згідно з bnMAP.pro, на первинному ринку укладено 800 угод, показник зріс одразу на 60%.

Так, зазначається, що на вторинному ринку Сочі вже з'явилися об'єкти із дисконтом 15–20% — це інвестиційні квартири. Забудовники, за словами експерта, також почали активно пропонувати знижки. Хоча Олена Кондратьєва вважає, що коригування цін на Чорноморському узбережжі загалом має вибіркового характеру. Вони знижуються на об'єкти, де спочатку були завищені.

На середньоринкових значеннях коливання поки що не далися взнаки. Середня вартість первинної пропозиції в Сочі в січні-травні 2026 року, згідно з ЦІАН, склала 747 тисяч рублів за 1 кв.м, збільшившись на 5%. Водночас вторинні лоти подешевшали на 1%, до 318 тисяч рублів за 1 кв.м. У bnMAP.pro зазначають, що на первинному ринку Криму в цілому середня вартість первинної пропозиції в першому півріччі склала 276,7 тисяч рублів за 1 кв.м, збільшившись на 6,1%.

Аналітики зазначають, що відновлення попиту на нерухомість Чорноморського узбережжя залежить від багатьох зовнішніх факторів. У разі вирішення транспортних проблем інтерес до регіону зросте швидко. У довгостроковій перспективі потенціал Сочі залишається високим, оскільки це головний російський курорт на Чорному морі з обмеженою пропозицією землі під нову забудову, продовжує експерт. Керівник продажів закордонної нерухомості Ricci Ксенія Сорокіна також схиляється до того, що негативний тренд, що сформувався на ринку курортної нерухомості, не стане довгостроковим: передумов поки немає.

Держава майбутнього

Національні держави в сучасному світі (Щодо долі національних держав)

Концепт національної держави своїм походженням безумовно пов'язаний з революцією у Франції. Саме тут змінилася легітимність державного устрою: була виключена божественна легітимність корони, яка поступилася місцем суверенітету нації. За суверенітетом національної держави вона полягає в тому, що влада створюється та підтримується на певній території і діє щодо всіх людей, які ідентифікують себе як нація.

Що являє собою нація

Це варіант суспільного договору: держава виражає інтереси громадян, формує безпеку, правопорядок для процвітання, а громадяни дотримуються прийнятої нормативної системи, сплачують податки та за беруть участь у захисті держави.

У цій конструкції є недоліки. За останні два з половиною століття теоретики та практики не дійшли загального розуміння, що являє собою нація. Визначення через загальну культурну, через ідентичність розпливчасті і важко застосовується до систем, в які включені люди та групи з різною культурною, ментальною, релігійною ідентичністю — а такими на початок XXI століття стали навіть ті держави, які раніше виглядали як моноетнічні.

Громадянська ідентичність населення могла б вирішити цю проблему, але вона приходить у суперечність із початковим концептом нації як спільноти людей, які розмовляють однією мовою і мають спільний культурний код, спільні національні інтереси. Створення чи перетворення громадянської ідентичності на державотворчу націю — дорогий і довгий соціальний проєкт, на який далеко не кожній країні вистачає часу і грошей.

Також і сам суспільний договір, що лежить в основі класичної національної держави, неодноразово переформатовувався. Хоча в первісному варіанті він був інструментом перетворення переважно аграрних товариств старої Європи на соціальні машини індустріальної епохи, здатні наповнити робітниками заводські цехи та армійські казарми. Але кількість жертв двох світових війн виявилася такою вражаючою, що на місце нації завоюників готової мірятися силами з сусідами й миритися при цьому з втратами, прийшла нація творець держави загального добробуту тобто спільноти людей, яка націлена перш за

все на забезпечення всеосяжних соціальних програм; що відтворює не лише робітників і солдатів, а також і пенсіонерів різного віку. Система загального добробуту на наших очах досягла меж розвитку, коли перестає вистачати грошей на соціальні програми, тому що одержувачами благ стали всі, а виробники перебувають на внутрішній чи глобальній зовнішній периферії.

Для функціонування системи національної держави необхідно, щоб люди, які перебувають на її території, були пов'язані міцно з нею. Із цим теж є проблеми. Справа навіть не в мігрантах, у яких за визначенням формується стійка подвійна лояльність — своїй країні та країні, що приймає. Поки що не надто багато прикладів країн, де частка мігрантів виходить далеко за 10% (абсолютними рекордсменами є монархії Перської затоки, де мігрантів значно більше ніж 50%, а в Об'єднаних Арабських Еміратах — майже 90%). Але й «корінні» спільноти демонструють ознаки зниження інтересу до власне національної ідентичності.

У 1980-х роках британський соціолог Роланд Робертсон ввів у обіг термін «глокалізація», що означає «захоплення» продуктів глобальної культури та економіки місцевими громадами. І сьогодні не важко побачити як місцеві громади захоплюються досягненнями медіа, економіки, соціальних послуг, які виникли в інших громадах. Але в середині 2000-х років доречно говорити про глокалізацію ідентичності. На тлі вибухового розвитку технологій комунікації всередині спільнот, які ще порівняно недавно виглядали благополучно гомогенними, формуються групи, які мають об'єкти лояльності, відмінні від країни чи нації. Це можуть бути ідентичності як нижчого порядку (наприклад, локальні: сусідські, земляцькі, міські та регіональні), так і вищого —

наприклад, великі конфесійні або пов'язані з належністю до тих чи інших транскордонних мережних субкультур.

Міграційні процеси в сучасному світі дозволяють забрати з собою у велике місто і навіть в іншу країну міцну прихильність до локальної спільноти. На цій основі будувати мережі спілкування та взаємодії, які не завжди є видимими для влади. Ці процеси в сучасному світі дозволяють акумулювати у велике місто і навіть в іншу країну міцну прихильність до локальної місцевої спільноти — і на цій основі будувати мережі спілкування та взаємодії, які не завжди є видимими для представників влади.

Ці ідентичності поки що у більшості випадків програють традиційній національній, зазвичай з утилітарних причин. Держава все ще надає більш ясну базу норм і правил та більший пакет бонусів, ніж будь-яке альтернативне джерело.

Однак в соціальній тканині націй вже формуються зони, з якими держава не вміє взаємодіяти, бо не знає як. Це не обов'язково означає, що у разі різкого посилення економічних проблем держави рамка ідентичності може впасти, що призведе до колапсу нормативної системи та загального хаосу (хоча такого сценарію повністю виключати не можна, і про нього вже не перший рік із тривогою розмірковують соціологи). Що виглядає по-справжньому неминучим, то це те, що кордони на картах майбутнього будуть проводитися не лише між суверенними державами, а й між групами всередині спільнот.

І до столу на гіпотетичній конференції з об'єднання миру будуть запрошені не лише представники держав, а й делегати найвпливовіших транскордонних структур та мережевих спільнот. Відображенням кризи національної держави стала низка самопроголошених квазідержавних утворень, які намагаються створювати суверенітет — від князівства Свазіленд, комуна Християнія в Копенгагені. Гострими виявилися національні та міжетнічні проблеми у Швеції здебільшого пов'язані з невдалою інтеграцією великої кількості мігрантів за останні десятиліття. Це призвело до соціально-економічної сегрегації, утворення «паралельних суспільств» в окремих районах та сплеску злочинності. Аспекти цієї проблеми включають виникнення паралельних спільнот та сегрегацію. Так, великі групи мігрантів часто живуть в ізолюваних передмістях, де рівень безробіття вищий за середній, а володіння шведською мовою дуже низьке. За даними влади, у Швеції налічуються десятки так званих «вразливих районів», у яких квітне бандитизм та насильство, соціальна відчуженість. Відомо, що держава зіткнулася з епідемією перестрілок і вибухів, до яких банди часто залучають підлітків. На фоні проблем із безпекою у суспільстві зростає напруга, що призвело до посилення позицій правих партій та антиімігрантських рухів, релігійних конфліктів. Поляризація посилюється через окремі провокації, як-от публічні спалення Корану, що призвело до масових заворушень.

Квазідержавні утворення

Але справжніми та дуже ресурсними кандидатами на участь у перебудові світу є транснаціональні корпорації (ТНК) — структури, які на сьогоднішній день контролюють більше половини промислового виробництва та дві третини світової торгівлі. За обсягом економіки ТНК давно конкурують із державами: із 100 найбільших економік світу половину складають ТНК. Вони концентрують

у своїх руках все більші ресурси та активно впливають на ухвалення рішень національними урядами. Немає підстав вважати, що в майбутньому якомусь національному уряду вдасться демонтувати ТНК або трансформувати їх таким чином, щоб вони, наприклад, виявили готовність до участі у національних соціальних програмах.

Навпаки, великий ризик, що ТНК у найближчій перспективі вважатимуть національні уряди недостатньо ефективною формою менеджменту. При цьому ТНК, на відміну від держави, не мають у базових налаштуваннях жодних етичних установок, які потребують забезпечення безпеки та процвітання населення. Наразі збільшується кількість ТНК, та їх дочірніх фірм — вже існуючі корпорації намагаються розширити географію присутності. Більшість підприємств (близько 60%) зосереджені у виробничому секторі. Водночас найбільшими є компанії із фінансової сфери. За рейтингом Global 2000 від журналу Forbes за 2025 рік очолюють такі ТНК як Американський JP Morgan Chase. Базується у Нью-Йорку, відділення представлені у 40 країнах. Лідирує за сумарними показниками обсягу продажів, прибутку, активів та ринкової капіталізації вже третій рік поспіль. Займається інвестиційним та комерційним банкінгом. Американський конгломерат-холдинг Berkshire Hathaway. Головний офіс розташований у штаті Небраска, відділення є більш ніж у 30 країнах. Спеціалізується на інвестиціях та страховій діяльності, але також володіє компаніями у сферах: роздрібною торгівлі, залізничного транспорту, промислового виробництва та інших. Китайський банк ICBC. Базується у Пекіні, відділення діють у 49 країнах. Займається корпоративним та приватним банкінгом. Не перші за величиною, але одні з найвідоміших ТНК — Amazon, Coca-Cola, Nestle, Apple, Google, McDonald's та інші.

ТНК вже є традиційним учасником глобальних процесів, то інші транскордонні структури поки що чекають на своїх дослід-

ників, хоча деякі з них формувалися протягом століть — наприклад, глобальна мусульманська умма. Існують соціальні групи, для членів яких приналежність до умми незалежно від території перебування відіграє більш вагому роль при прийнятті рішень та формуванні поведінкових моделей, ніж той чи інший національний паспорт. Ігнорування таких угруповань на стадії вироблення правил гри означало б їх відхід у непрозору зону, де вони продовжували б формувати свої альтернативні нормативні системи.

У дні великих свят мусульмани виразно почуваються не лише громадянами власних країн, а й членами глобальної умми, і не завжди зрозуміло, яка з ідентичностей головна.

Ще один клас учасників потенційних авторитетів у переговорах про світоустрій є міста-велетні. Близько половини населення Землі живе у великих міських агломераціях та містах із населенням понад мільйон людей. Місто — принципово інша форма організації простору та соціальної взаємодії, ніж країна. Історикам відомі епохи, коли міста домінували як політична конструкція, як, наприклад, поліси класичної античності, або успішно конкурували з країнами, як торговельні міста Середньовіччя.

Останніми десятиліттями великі міста активно змінюють структуру розподілу населення. Для національної держави важливо, щоб її лояльні громадяни були на всій суверенній території. І велике місто приховано опиняється в опозиції національному уряду. У великому місті, як правило, є проблеми з народжуваністю — просто через те, що воно формує соціальне середовище, в якому народження дітей не є пріоритетом. У результаті місто схильне забезпечувати свою зростаючу економіку, за рахунок людських ресурсів інших територій, забираючи звідти всіх найактивніших, працездатних і талановитих.

(Далі буде...)

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ,
шеф-редактор газети
«Юридичний вісник України»;

Олексій БАГАНЕЦЬ,
державний радник юстиції
2 класу, заслужений юрист України;

Сергій ДЕМСЬКИЙ,
заступник головного редактора газети
«Голос України»;

Святослав ПІСКУН,
голова Союзу юристів України;

Олег ЗАЙЧУК,
академік НАПрНУ;

Олександр КОПИЛЕНКО,
академік НАН України;

Олена ОРЛЮК,
директорка УКРНОІВІ;

Євген СТРЕЛЬЦОВ,
д.ю.н., доктор теології,
член-кореспондент НАПрНУ;

Микола ОНІЩУК,
ректор НШСУ, д.ю.н.;

Олександр ПЕТРИШИН,
суддя КСУ;

Ангела СТРИЖЕВСЬКА,
завідувачка кафедри Інституту права
КНУ імені Тараса Шевченка, к.ю.н.

«ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК УКРАЇНИ»

загальнонаціональний правовий тижневик
Редакція газети — колективний асоційований
член Союзу юристів України
Виходить з квітня 1995 року
(uvu_golovred@ukr.net)

Засновник — ТОВ «Юрінком Прес»
Головний редактор — Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ
Відповідальний секретар — Олена ДОЦЕНКО
Редактор відділу правових новин — Максим БОНДАР

Юридичні оглядачі —
Юрій КОТНЮК
Сергій ТЕНЬКОВ
Літературний редактор — Інна ЛЕХОВА
Комп'ютерна верстка — Дар'я КОСТЮКОВА

ЗМІСТ

КЛЮЧОВІ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЗА 2026 РІК

Не допускається призначення покарання у виді обмеження волі жінці, яка на момент ухвалення вироку була вагітною	2
Участь у проведенні незаконного референдуму на тимчасово окупованій території за відсутності доказів примусу до участі в цих незаконних діях має ознаки колабораційної діяльності.....	2
Будь-яка незаконна угода щодо дитини, зокрема її незаконна передача іншим особам, є кримінально караною незалежно від того, чи вона вчинена з метою експлуатації, чи без такої	3
Відсутність законодавчого визначення терміна «глорифікація» у КК не впливає на можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності за виправдовування збройної агресії рф та глорифікація її учасників.....	3
Помилкове подання адвокатом апеляційної скарги до АП ВАКС, а не до місцевого апеляційного суду, не є поважною причиною пропуску строку апеляційного оскарження	4
Релігійні переконання військовослужбовців не є підставою для відмови від виконання наказів військового командування, не пов'язаних із використанням зброї	5
Наявність затвердженого проєкту та поданої декларації про завершення будівництва на земельній ділянці, частина якої не була відведена, не свідчать про відсутність складу самовільного будівництва	5
Автоматичний запис телефонних розмов програмою, яку особа встановила на свій мобільний телефон, і наданий правоохоронним органам, не містить ознак зняття інформації в розумінні НСРД та є допустимим доказом	6
Якщо обвинувачений вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 307 КК, не з корисливого мотиву, конфіскація майна як додаткове покарання не застосовується.....	7
Ухилення від призову не може бути інкриміновано особі, якщо обсяг її медичного огляду був неправомірно звужений, а оформлення результатів ВЛК про придатність здійснено з порушенням процедури	7

КЛЮЧОВІ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЗА 2026 РІК

Не допускається призначення покарання у виді обмеження волі жінці, яка на момент ухвалення вироку була вагітною

6 травня 2026 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС у справі № 155/439/25 задовольнив касаційну скаргу прокурора, який просив змінити обмеження волі на штраф.

Вироком районного суду особу було визнано винуватою і засуджено до покарання: за ч. 1 ст. 190 КК у виді обмеження волі на строк 1 рік 6 місяців; за ч. 4 ст. 185 КК із застосуванням ст. 69 КК у виді позбавлення волі на строк 3 роки.

Відповідно до ч. 1 ст. 70 КК за сукупністю кримінальних правопорушень шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим їй призначено покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки.

У касаційній скарзі прокурор зазначав про неправильне застосування судами першої та апеляційної інстанцій закону України про кримінальну відповідальність, а саме -призначення обвинуваченій як вагітній жінці покарання у виді обмеження волі.

Колегія суддів ККС вказала, що положеннями ч. 3 ст. 61 КК встановлено, що обмеження волі не застосовується до неповнолітніх, вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до чотирнадцяти років, до осіб, що досягли пенсійного віку, військовослужбовців строкової служби та до інвалідів першої і другої групи.

Суд першої інстанції не врахував того, що на момент ухвалення вироку обвинувачена була вагітною, а тому призначаючи їй покарання у виді обмеження волі, суд першої інстанції порушив вимоги ч. 3 ст. 61 КК та застосував закон, який не підлягав застосуванню. Суд апеляційної інстанції також не звернув увагу на неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність та не змінив вироку.

Так, суд апеляційної інстанції, залишаючи без зміни призначене обвинуваченій покарання за ч. 1 ст. 190 КК у виді обмеження волі, хоч і послався на те, що вона перебуває на обліку в лікаря-гінеколога медичної частини з діагнозом: «вагітність 25-26 тижнів», однак належно не перевірів, чи може такий вид покарання бути застосований до неї з огляду на перебування у стані вагітності.

Отже, Верховний Суд касаційну скаргу прокурора частково задовольнив.

Вирок районного суду та ухвалу апеляційного суду змінив – призначити покарання за:

– ч. 1 ст. 190 КК із застосуванням ст. 69 КК у виді штрафу в розмірі 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 17 000 грн;

– ч. 4 ст. 185 КК із застосуванням ст. 69 КК у виді позбавлення волі на строк 3 роки.

На підставі ч. 1 ст. 70 КК за сукупністю кримінальних правопорушень шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим призначив остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/136392415

Участь у проведенні незаконного референдуму на тимчасово окупованій території за відсутності доказів примусу до участі в цих незаконних діях має ознаки колабораційної діяльності

7 травня 2026р Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати ККС ВС у справі № 766/8881/23 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який твердив, що суд безпідставно відмовив стороні захисту в повторному дослідженні доказів.

Громадянка України у вересні 2022 р. добровільно взяла участь у проведенні незаконного референдуму щодо входження Херсонської області до складу РФ – вела облік громадян України, які брали участь у проведенні референдуму та надавала бюлетені для голосування.

Вироком міського суду її було засуджено за ч. 5 ст. 111-1 КК України до покарання у виді позбавлення волі на строк 7 років з позбавленням права обіймати посади в органах державної влади і місцевого самоврядування та займатися діяльністю, яка пов'язана з виборчим процесом та процесом референдуму строком на 10 років, з конфіскацією всього належного їй майна.

Апеляційним судом вирок суду першої інстанції скасовано та постановлено новий вирок в частині призначеного покарання.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що суд не дав оцінки всім доводам апеляційної скарги, хоча й постановив провести часткове судове слідство, проте у супереч ст. 404 КПК не дослідив усіх доказів.

Колегія суддів ККС вказала, що склад правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 111-1 КК, передбачає широкий діапазон незаконних дій – від зайняття посад, пов'язаних із виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, до участі в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території тощо.

Суд першої інстанції на підставі досліджених у судовому засіданні доказів встановив, що обвинувачена, будучи громадян-

кою України, добровільно погодилася на участь у проведенні незаконного референдуму, отримавши за це гроші від окупаційної влади.

В суді було доведено, що обвинувачена мала вибір та можливість відмовитися від дій, які є кримінально-караними, однак свідомо працевлаштувалася та працювала на осіб, які підтримували окупаційну владу, отримувала заробітну плату в російських рублях, не вчинила жодної дії для запобігання участі у проведенні незаконного референдуму.

З аналізу показань допитаних у судовому засіданні свідків був зроблений обґрунтований висновок про відсутність належних доказів примусу обвинуваченої до участі у проведенні незаконного референдуму.

Отже, в суді беззаперечно встановлено, що обвинувачена добровільно, без будь-якого примусу взяла участь у проведенні незаконного референдуму, за виконану роботу отримала грошові кошти від окупаційної влади, мала можливість відмовитися від протиправних дій, але цього не зробила, про факти застосування будь-якого насильства, тиску, примусу після звільнення території від окупації не повідомляла, тілесних ушкоджень, пригніченого стану свідки в неї не бачили, у зв'язку із чим суди чітко зазначили, що вона мала фізичну можливість не здійснювати протиправні дії, але використала ці події у своїх цілях.

Тому Верховний Суд вирок апеляційного суду залишив без змін, а скаргу захисту – без задоволення.

*Рішення в ЄДРСР –
revestr.court.gov.ua/Review/136428065*

Будь-яка незаконна угода щодо дитини, зокрема її незаконна передача іншим особам, є кримінально караною незалежно від того, чи вона вчинена з метою експлуатації, чи без такої

12 травня 2026 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від у справі № 686/15716/20 частково задовольнив касаційну скаргу прокурора, який стверджував, що у разі торгівлі неповнолітніми чи малолітніми особами не має значення ні форма вчинення злочину, ні спосіб, ні мета.

Заступник головного лікаря з медичної частини міського перинатального центру обвинувачувалася в тому, що організувала незаконну передачу новонародженої дитини шляхом підготовки медичної документації.

Її було визнано невинуватою та виправдано за ч. 3 ст. 15 КК, ч. 3 ст. 27 КК, ч. 3 ст. 149 КК на підставі п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК, у зв'язку з недоведеністю в діянні складу кримінального правопорушення. Крім того, суди звільнили обвинувачену від кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 366 КК на підставі п. 3 ч. 1 ст. 49 КК у зв'язку з закінченням строків давності, а кримінальне провадження в цій частині закрили.

У касаційній скарзі прокурор стверджував, що в разі торгівлі неповнолітніми чи малолітніми особами не має значення ні форма вчинення злочину, ні спосіб, ні мета (подальша експлуатація людини). Тобто, при торгівлі дитиною з об'єктивної сторони відбувається незаконна безповоротна передача дитини від однієї особи до іншої.

Колегія суддів ККС вказала, що апеляційний суд, погоджуючись з висновком місцевого суду про необхідність виправдання лікаря, в ухвалі зазначив, що у сформульованому в обвинувальному акті обвинуваченні, останній не інкриміновано вчинення дій, спрямованих на передачу людини (малолітньої) з метою її експлуатації, яка є обов'язковою для кваліфікації дій за ст. 149 КК, а тому рішення місцевого суду про відсутність в діях лікаря складу інкриміновано кримінального правопорушення, є обґрунтованим.

Однак, важливим для вирішення питання про дотримання положень кримінального процесуального закону є виклад стороною обвинувачення фактичних обставин кримінального правопорушення, адже їх відображення має суттєве значення для дослідження обставин вчиненого в суді, належної реалізації права на захист, а також правильної кваліфікації кримінального правопорушення.

Водночас, як вбачається з формулювання обвинувачення, викладеного в обвинувальному акті, в ньому зазначені (описані) дії виправдані, які фактично були направлені на здійснення незаконної угоди, об'єктом якої була новонароджена дитина.

З об'єктивної сторони діяння, передбачені ст. 149 КК, є альтернативними і можуть здійснюватися в такій формі, як торгівля людиною (у контексті купівлі та продажу людини), що охоплює незаконні дії з її передачі чи одержання.

Будь-яка інша незаконна угода, вчинена як стосовно дитини, так і стосовно дорослої людини охоплюватиметься цією формою торгівлі людьми, що поряд з іншим підтверджується ст. 1 Закону «Про протидію торгівлі людьми», якою до торгівлі людьми віднесено «здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина».

При цьому, будь-яка незаконна угода щодо дитини (зокрема її незаконна передача іншим особам), може тягнути кримінальну відповідальність незалежно від того, чи вона вчинена із метою експлуатації або без такої. Тобто суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 149 КК, у формі торгівлі людьми характеризується прямим умислом, а мета не є обов'язковою ознакою.

*Рішення в ЄДРСР –
revestr.court.gov.ua/Review/136505531*

Відсутність законодавчого визначення терміна «глорифікація» у КК не впливає на можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності за виправдовування збройної агресії рф та глорифікація її учасників

14 травня 2026 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати ККС ВС у справі № 127/23718/22 залишив без задоволення касаційну скаргу засудженої, яка твердила про відсутність легального визначення терміну «глорифікація» в кримінальному законі.

Особа за місцем свого проживання в м. Вінниці, достовірно знаючи про блокування доступу до російської соціальної мережі «Однокласники», створила в ній особисту сторінку, яку використовувала на постійній осно-

ві, де умисно та цілеспрямовано висловлювала антиукраїнські погляди, підтверджувала проросійські наративи й підтверджувала правильність ворожої пропаганди щодо агресії РФ проти України.

Міський суд своїм вироком, залишенням без змін апеляційним судом, визнав її винуватою та засудив до покарання у виді позбавлення волі: за ч. 2 ст. 436-2 КК – на строк 1 рік без конфіскації майна; ч. 3 ст. 436-2 КК – на строк 5 років без конфіскації майна. На підставі ч. 1 ст. 70 КК за сукупністю кримінальних правопорушень шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим призначив остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років без конфіскації майна. Відповідно до ст. 75 КК її було звільнено від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком 3 роки.

У касаційній скарзі обвинувачена стверджувала, що дії, вчинені в мережі «Однокласники», яка функціонує поза межами території України, не входять до національного інформаційного простору України та є забороненою на її території, не можна кваліфікувати як злочин, вчинений «на території України», у розумінні ст. 6 КК. Зазначала про нечіткість терміну «гласифікація» та відсутність його легального визначення в кримінальному законі.

Колегія суддів ККС вказала, що згідно із КК відповідальності підлягають особи, які вчинили кримінальні правопорушення на території України (ст. 6 КК); при цьому кримінальне правопорушення визнається вчиненим на території України, якщо його було почато, продовжено, закінчено або припинено на території України.

Обвинувачена поширювала матеріали, у яких містяться виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України, розпочатої у 2014 році, а також гласифікувала осіб, які здійснювали таку агресію, перебуваючи за місцем свого проживання, а саме в м. Вінниці в Україні. Та обставина, що для вчинення відповідних дій вона використовувала іноземну (російську) й заборонену на території України соціальну мережу, здійснюючи віддалений доступ до своєї персональної сторінки в цій мережі, не впливає на визначення місця вчинення злочину й територіальну чинність закону про кримінальну відповідальність.

Обвинувачена хибно трактувала поняття місця вчинення кримінального правопорушення, яким є не інформаційний простір, а територія, де воно було вчинене; у цьому кримінальному провадженні – це квартира за місцем її проживання в м. Вінниці.

Використання для поширення матеріалів заборонених російських соцмереж, у тому числі «Однокласники.ru», впливає на інформаційний простір України через пряме втручання в національну безпеку, створення масового доступу до дезінформації та застосування цих платформ як інструментів гібридної війни РФ.

Користувач, який публікує контент у вказаній соціальній мережі, стає частиною російської інформаційної пропаганди, спрямованої проти України. Навіть якщо допис зроблено для аудиторії в РФ, він працює на створення єдиного ворожого інформаційного поля, яке використовується для мотивації російських військових, виправдання війни та дестабілізації суспільно-політичної ситуації.

Колегія суддів ККС вказала, що відсутність законодавчого визначення терміна «гласифікація» у КК не впливає на можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності

за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436-2 КК, оскільки самі дії (вихваляння, звеличення, прославлення) є очевидними з матеріалів (дописів, висловлювань). Відсутність дефініції безпосередньо в КК означає лише те, що правоохоронні органи та суди використовують буквально, словникове значення слова, яке згадується в інших законах. Бланкетний характер диспозиції вказаної норми не може бути перешкодою до притягнення до кримінальної відповідальності, адже є звичайним засобом законодавчої техніки в КК.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/136691252

Помилкове подання адвокатом апеляційної скарги до АП ВАКС, а не до місцевого апеляційного суду, не є поважною причиною пропуску строку апеляційного оскарження

12 травня 2026 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати ККС ВС у справі № 757/39249/25-к за залишив без задоволення касаційну скаргу адвоката, який вказував на відсутність його вини у пропуску строку на апеляційне оскарження.

Ухвалою слідчого судді районного суду задоволено клопотання прокурора про накладення арешту на майно у кримінальному провадженні за ознаками злочину, передбаченого ч. 3 ст. 209 КК України.

На вказану ухвалу слідчого судді районного суду було подано апеляційну скаргу, після перевірки якої, апеляційний суд відмовив у задоволенні клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді та повернув скаргу особі, яка її подала, на підставі п. 4 ч. 3 ст. 399 КПК з тих мотивів, що адвокат всупереч вимогам п. 3 ч. 2 ст. 395 КПК подав апеляційну скаргу з пропуском п'ятиденного строку, при цьому апеляційний суд за заявою вказаної особи не знайшов підстав для поновлення цього строку.

У касаційній скарзі адвокат стверджував, що пропуск строку на апеляційне оскарження зазначеного рішення зумовлений тим, що з урахуванням неоднозначної практики судів не існувало можливості точно визначити належний суд апеляційної інстанції, що стало результатом його звернення з апеляційною скаргою до АП ВАКС, а не до апеляційного суду загальної юрисдикції.

На переконання адвоката, цей факт виключає його вини у пропуску процесуального строку та оскарженні ухвали слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 20 серпня 2025 року до Київського апеляційного суду лише 12 грудня 2025 року, а наведена причина пропуску строку є поважною, а цей строк – таким, що підлягає поновленню.

Колегія суддів ККС встановила, що адвокат звернувся зі скаргою на цю ухвалу до Апеляційної палати ВАКС, яка ухвалила рішення про повернення скарги особі, яка її подала, оскільки оскаржуване судові рішення постановив слідчий суддя місцевого суду загальної юрисдикції, переглядати його в апеляційному порядку має право відповідний апеляційний суд загальної юрисдикції, у межах територіальної юрисдикції якого перебуває суд першої інстанції, що ухвалив оскаржуване рішення.

Натомість, як зазначає сам касатор, лише після викладення колегією суддів ККС позиції в рішенні від 09.12.2025 йому стало зрозуміло, що він помилково подав апеляційну скаргу на згадане вище рішення слідчого судді до АП ВАКС, а тому лише 12.12.2025 оскаржив його до апеляційного суду загальної юрисдикції.

Ці обставини, а саме процесуальна поведінка адвоката, який зволікав з оскарженням згаданої вище ухвали слідчого судді до апеляційного суду загальної юрисдикції, звернувся з її оскарженням до апеляційного суду з порушенням юрисдикції, визначеної, зокрема, п. 20 ч. 1 ст. 3 КПК, при цьому тривалий час, який минув з дати завершення процесуального строку, на переконання колегії суддів ККС, не свідчать про існування в адвоката об'єктивних перешкод для реалізації права подати апеляційну скаргу на ухвалу слідчого судді місцевого суду саме до апеляційного суду.

Отже, за висновком ККС ВС, апеляційний суд розглянув клопотання в межах наведених адвокатом доводів та за відсутності поважних причин пропуску строку апеляційного оскарження на підставі п. 4 ч. 3 ст. 399 КПК обґрунтовано, з достатнім мотивуванням своїх висновків, відмовив у задоволенні клопотання про поновлення цього строку і повернув апеляційну скаргу.

*Рішення в ЄДРСР –
revestr.court.gov.ua/Review/136428080*

Релігійні переконання військовослужбовців не є підставою для відмови від виконання наказів військового командування, не пов'язаних із використанням зброї

20 травня 2026 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від у справі № 459/2030/24 частково задовольнив касаційну скаргу захисника, який ставив під сумнів законність цих наказів командира, які не виконали засуджені.

Військовослужбовці відкрито відмовилися виконати наказ т.в.о. командира військової частини, а саме вибути у службове відрядження до іншої військової частини для виконання завдань з інженерного (фортифікаційного) обладнання рубежів оборони, а також наказ отримати військово форму; привести свій зовнішній вигляд у відповідність до чинного законодавства; отримати засоби індивідуального захисту (шолом балістичний, бронежилет); забезпечити відповідне зберігання отриманого спорядження.

Суди визнали військовослужбовців винуватими і засудили за ч. 4 ст. 402 КК, а за ч. 4 ст. 408 КК визнали невинуватими та виправдали.

У касаційній скаргі захисник стверджував, що діяння, інкриміноване військовослужбовцям, не може бути кваліфіковано за ст. 402 КК, оскільки після оголошення їм наказів вони не висловлювали відмови їх виконувати. Наголошував, що відрядження обвинувачених у статусі військовослужбовців до складу регулярних військових формувань у районі ведення бойових дій і покладений на них обов'язок спорядитися для виконання завдань фактично прирівнюють їх до учасників бойових дій (комбатантів), що суперечить їхнім релігійним переконанням.

Колегія суддів ККС вказала, що суди обґрунтовано відхиляли посилання сторони захисту на те, що наявність у обвинувачених дійсних релігійних переконань є підставою для відмови від виконання наказів, та слушно зауважили, що під час оголошення зазначених наказів до їх відома було доведено назви посад у військовій частині: перший обвинувачений – муляр-солдат, другий – тесляр-солдат, що підтверджується, зокрема, протоколом огляду та доводить намір їх залучення під час несення служби до виконання функцій, не пов'язаних із використанням зброї, зокрема, для виконання завдань з інженерного (фортифікаційного) обладнання рубежів оборони.

У цьому контексті суди також звернули увагу й на суперечності у показаннях обвинувачених, оскільки вони, відмовляючись виконувати накази у зв'язку із релігійними переконаннями, водночас заперечували факт відмови від їх виконання. Однак, як обґрунтовано дійшли висновку суди в оскаржуваних рішеннях, знайшла своє підтвердження саме відмова обвинувачених виконати накази.

Водночас, Верховний Суд, ураховуючи мету покарання, яка полягає в тому, щоб досягти виправлення засуджених, а також запобігти вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, зважаючи на те, що кримінальне правопорушення засуджених вчинили вперше, є особами молодого віку, на обліках у психіатра та нарколога не перебувають, раніше не судимі, є членами церкви «Віфанія» (належить до громади Євангельських християн-баптистів, тобто до релігійної організації, врівнення якої не допускає користування зброєю, згідно з Переліком, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 10 листопада 1999 року № 2066), вирішив, що обставини цього конкретного кримінального провадження, які підлягають врахуванню, і додержання принципу співмірності та індивідуалізації покарання є підставами для висновку про можливість досягти мети заходу примусу зі звільненням засуджених відповідно до положень ст. 75 КК від відбування покарання з випробуванням, тому вирок місцевого суду та ухвала суду апеляційної інстанції змінила в цій частині.

*Рішення в ЄДРСР –
revestr.court.gov.ua/Review/136828089*

Наявність затвердженого проєкту та поданої декларації про завершення будівництва на земельній ділянці, частина якої не була відведена, не свідчать про відсутність складу самовільного будівництва

25 травня 2026 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати ККС ВС у справі № 581/871/23 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який доводив, що в діях засудженої не було мотиву вчиняти самовільне будівництво.

За матеріалами провадження обвинувачена шляхом залучення випадкових робітників, яких не ставила до відома про свої наміри, побудувала на належній їй земельній ділянці, площею 0,1497 га, торговельне приміщення, загальною площею 719,7 кв. м. Однак частина побудованої нежитлової будівлі (площею 0,0060 га) розташована поза

межами належної їй земельної ділянки та знаходиться в межах прибережної захисної смуги (водоохоронної зони) на самовільно зайнятій суміжній земельній ділянці, що належить територіальній громаді.

Суди визнали винуватою і засудили обвинувачену за ч. 4 ст. 197-1 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що оскільки побудовані підзахисною торговельні приміщення повністю відповідали проектній документації на будівництво, а прийнята декларація про завершення будівництва не містила зауважень контролюючих органів, то у її діях відсутня об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 197-1 КК. Стверджував, що обвинувачена не володіла інформацією про те, що придбаний нею житловий будинок та земельна ділянка знаходяться в межах водоохоронних зон чи захисних смуг.

Колегія суддів ККС вказала, що основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ч. 4 ст. 197-1 КК, є право власності на землю, водночас обов'язковим додатковим об'єктом – є порядок будівництва будівель чи споруд. Вказаний порядок мав би визнаватися основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ч. 4 ст. 197-1 КК, якби у цій нормі фігурувало лише самовільне будівництво не у зв'язку із самовільним зайняттям земельної ділянки. Проте відповідно до чинної редакції ст. 197-1 КК ключовим є самовільне зайняття земельної ділянки. Самовільне будівництво нерозривно пов'язане з порушенням прав на землю і свідчить про більшу небезпеку діяння, караного за ч. 4 ст. 197-1 КК, адже особа, яка його вчиняє, ставить себе на місце власника (землекористувача), реалізуючи право останнього на забудову земельної ділянки.

Відповідно до положень ч. 1 ст. 376 ЦК житловий будинок, будівля, споруда, інше нерухоме майно вважаються самочинним будівництвом, якщо вони збудовані або будуються на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети, або без відповідного документа, який дає право виконувати будівельні роботи чи належно затвердженого проекту, або з істотними порушеннями будівельних норм і правил.

Зі змісту вказаної норми цивільного законодавства вбачається, що законодавець встановлює три самостійні підстави уважати будівництво самочинним:

- 1) нерухоме майно збудовано або будуються на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети;
- 2) будівництво вчиняється (вчинялося) без відповідного документа, який дає право виконувати будівельні роботи чи належно затвердженого проекту;
- 3) нерухоме майно будується (побудовано) з істотними порушеннями будівельних норм і правил. Тобто для того, аби будівництво було самочинним достатньо однієї з цих трьох умов.

За таких обставин, побудовані обвинуваченою торговельні приміщення, хоч і здійснювалися на підставі відповідних дозвільних документів і судами не було встановлено порушень нею будівельних норм і правил, однак частина вказаних приміщень була споруджена на земельній ділянці прибережної захисної смуги, яка не належала обвинуваченій і не була відведена їй для цієї мети, що і охоплюється диспозицією ч. 4 ст. 197-1 КК.

Порядок ведення будівництва є додатковим об'єктом злочину, передбаченого ч. 4 ст. 197-1 КК, тому сама по собі наявність затвердженого проекту та подана до контролюючих

органів декларація про завершення будівництва не свідчить про відсутність у діях обвинуваченої об'єктивної сторони складу вказаного кримінального правопорушення, оскільки її дії були направлені саме на самовільне зайняття чужої земельної ділянки, яка належить територіальній громаді, шляхом самовільного будівництва на ній, і зазначені дії є посяганням на основний безпосередній об'єкт – право власності на землю.

Отже, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтовано-го висновку, що саме обвинувачена та під її контролем було здійснено будівництво торговельних приміщень за межами належної їй земельної ділянки в межах прибережної захисної смуги р. Хорол, а проект будівництва та технічний паспорт на будівлю розроблялися саме на замовлення останньої та вочевидь за заявленими нею параметрами. Саме обвинувачена, як власник земельної ділянки, була відповідальна за збереження межових знаків належної їй землі, генеральним підрядником будівництва та відповідальною за основні його процеси, у тому числі формування фундаменту та стін майбутньої будівлі.

Тому Верховний Суд залишив судові рішення без змін, а касаційну скаргу захисника – без задоволення.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/137027944*

Автоматичний запис телефонних розмов програмою, яку особа встановила на свій мобільний телефон, і наданий правоохоронним органам, не містить ознак зняття інформації в розумінні НСРД та є допустимим доказом

21 травня 2026 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати ККС ВС у справі № 450/1952/18 відмовив у задоволенні касаційних скарг захисників, які твердили про недопустимість як доказів зокрема аудіо записів телефонних розмов.

Вироком районного суду. Залишеним без змін апеляційним судом визнано винуватими і засуджено двох обвинувачених за ч. 2 ст. 187, ч. 4 ст. 187 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту, зокрема, стверджувала, що аудіо записи телефонних розмов є недопустимими доказами, оскільки здійснювалися потерпілим за допомогою встановленої на його телефон програми автоматичного запису, а тому отримані у позапроцесуальний спосіб та через втручання у приватне життя без попереднього дозволу суду.

Колегія суддів ККС вказала, що відповідно до ст. 31 Конституції України кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинам чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в

інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (ст. 32 Конституції України).

Суди попередніх інстанцій обґрунтовано зазначили, що потерпілий не займався прослуховуванням телефонів кожного із засуджених, а встановлена ним на власний мобільний телефон програма автоматично здійснювала записи всіх його особистих телефонних розмов. Такий запис не здійснювався цілеспрямовано щодо засуджених і не містить ознак зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, в розумінні НСРД.

Сторона захисту не вказала, яким чином аудіозапис потерпілим власних телефонних розмов міг вплинути на порушення прав чи свобод засуджених, котрі на стадії готування до вчинення особливо тяжких злочинів відшукали в мережі Інтернет номер мобільного телефону потерпілого, після чого, під приводом обміну іноземною валютою, телефонували до останнього і призначили йому місце зустрічі у населеному пункті, де в цей же день скоїли на потерпілого розбійний напад.

Потерпілий добровільно передав працівникам правоохоронних органів аудіозаписи своїх телефонних розмов лише після вчинення засудженими щодо нього злочину і на підтвердження автентичності голосів була проведена відповідна експертиза.

Отже, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про те, що в даному конкретному випадку не відбувалося втручання у приватне життя обвинувачених, оскільки публічний інтерес у отриманні інформації щодо вчинення особливо тяжкого злочину переважав над приватним інтересом, що відповідає практиці ЄСПЛ.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/136882517

Якщо обвинувачений вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 307 КК, не з корисливого мотиву, конфіскація майна як додаткове покарання не застосовується

28 травня 2026 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС у справі № 161/1641/25 частково задовольнила касаційну скаргу прокурора, який наполягав на конфіскації майна засудженого.

Особу було визнано винуватою у тому, що вона придбала з метою збуту особливо небезпечну психотропну речовину, обіг якої заборонено – РVP, та психотропну речовину, обіг якої обмежено – амфетамін, поміщені в полімерні пакети, обмотані в ізоляційну стрічку, та приховала у землі, тим самим зберігала з метою збуту до часу їх виявлення та вилучення працівниками поліції.

Крім того, діючи умисно, повторно придбала з метою збуту наркотичну речовину канабіс, яку отримала посилкою від невідомої особи, яку перенесла неподалік та продовжувала незаконно зберігати до моменту виявлення та вилучення працівниками поліції.

Вироком міськрайонного суду особу засуджено за ч. 2 ст. 307 КК із застосуванням ст. 69 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років. На підставі ст. 75 КК звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком

тривалістю 3 роки, та покладено обов'язки, передбачені ст. 76 КК.

Ухвалою апеляційного суду апеляційну скаргу прокурора було задоволено частково, а вирок міськрайонного суду змінено – зараховано строк попереднього ув'язнення. У решті вирок місцевого суду залишено без змін.

У касаційній скарзі прокурор серед іншого наголошував, що судом без належного мотивування безпідставно не призначено обвинуваченому додаткове покарання у виді конфіскації майна, яке є обов'язковим відповідно до санкції ч. 2 ст. 307 КК.

Колегія суддів ККС зазначила, що відповідно до ч. 2 ст. 59 КК конфіскація майна встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частині цього Кодексу.

Натомість, за змістом обвинувального акта обвинуваченому не ставилося у провину вчинення кримінального правопорушення з корисливого мотиву, що виключає застосування конфіскації майна як додаткового покарання.

Водночас колегія суддів вважає аргументованими доводи прокурора про невідповідність призначеного засудженому судом покарання із застосуванням ст. 69 КК за обставин цього провадження, оскільки таке покарання не зможе забезпечити реалізацію приписів статей 50, 65 КК.

Тому Верховний Суд скасував ухвалу апеляційного суду і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/137028037

Ухилення від призову не може бути інкриміновано особі, якщо обсяг її медичного огляду був неправомірно звужений, а оформлення результатів ВЛК про придатність здійснено з порушенням процедури

27 травня 2026 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС у справі № 446/407/24 частково задовольнив касаційну скаргу захисника, який стверджував, що відсутність даних про придатність особи до військової служби не дає права на складання та вручення такій особі повістки на відправлення до військової частини.

За матеріалами досудового розслідування обвинувачений, який завідомо знав про висновок ВЛК про придатність його до військової служби, був обізнаним про його призов за мобілізацією, без поважних причин відмовився отримувати повістку про його явку до ТЦК та СП для проходження військової служби за мобілізацією та відправки до військової частини. Надалі він не прибув до ТЦК та СП, чим ухилився від призову на військову службу під час мобілізації.

Суди визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ст. 336 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що процедура проходження підзахисним ВЛК відбулася з істотними порушеннями вимог наказу Міністерства оборони України

№ 402 від 14.08.2008, оскільки він фактично не проходив огляд у лікаря-психіатра та лікаря-офтальмолога.

Колегія суддів ККС вказала, що як вбачається з матеріалів кримінального провадження, обвинувачений заперечував свою винуватість, при цьому зазначав, що при здійсненні медичного огляду всіх лікарів не пройшов, а саме офтальмолога і психіатра, при цьому голова ВЛК розписалася за відсутніх лікарів. Він відмовився від отримання повістки та призову на військову службу, оскільки не пройшов ВЛК у встановленому законом порядку.

Крім того, у судових засіданнях як свідки були допитані лікар-психіатр та лікар-офтальмолог, які повідомили, що не проводили медичний огляд обвинуваченого, не виконували підписів у картці медичного огляду та не ставили печатки. В ході судового розгляду голова ВЛК вказала, що обвинувачений пройшов усіх лікарів, окрім лікарів психіатра і офтальмолога, та підтвердила внесення нею записів у картці медичного огляду та підпису замість лікаря офтальмолога, а також припускає, що підпис замість лікаря психіатра здійснила медсестра.

Таким чином, у матеріалах провадження є об'єктивні дані, що вказують на недотримання встановленої процедури медичного огляду.

Відповідно до Закону «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а також Наказу Міністерства оборони України від 14.08.2008 № 402 «Про затвердження положення про військово-лікарську експертизу в збройних силах

України», процес мобілізації має чітко визначену послідовність юридично значимих дій.

Встановлення придатності військовозобов'язаного до військової служби шляхом належно проведеної ВЛК є обов'язковою передумовою подальших дій ТЦК та СП, пов'язаних із врученням повістки та організацією відправлення особи до військової частини. Вказане має істотне значення для вирішення питання про наявність чи відсутність у діях особи складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 336 КК.

Отже, у межах цього кримінального провадження встановлено, що обсяг медичного огляду обвинуваченого був неправомірно звужений, а оформлення результатів ВЛК здійснено з порушенням встановленої процедури.

Матеріали кримінального провадження не містять належних та допустимих доказів, які б підтверджували встановлення у визначеному законом порядку придатності обвинуваченого до військової служби, а відтак і наявність у його діях складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 336 КК.

Тому Верховний Суд скасував рішення судів попередніх інстанцій, а кримінальне провадження закрит на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку із відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/136978475*

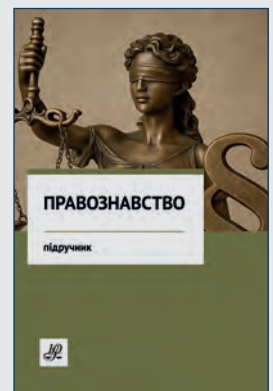
Правознавство

Правознавство: підручник / Г. І. Балюк, О. С. Лотюк, О. П. Орлюк, С. В. Петков, В. С. Щербина [та ін.]; за відп. ред. В. С. Ковальського. 14-те вид., допов. і перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 660 с.

ISBN 978-966-667-851-8

У підручнику висвітлено історію виникнення держави і права, розкрито поняття держави, права, правореалізації, розглянуто засади основних галузей права, а також системи судових, правоохоронних та правозахисних органів України, основи юридичної деонтології.

Видання розраховане на учнів профільних (правових) класів загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій та інших навчальних закладів; на студентів, які вивчають право в неюридичних закладах вищої освіти; на викладачів загальноосвітніх шкіл та всіх зацікавлених осіб.

Приймаються замовлення.
E-mail: sales@yurincom.kiev.ua
Тел.: +38 (095) 491-34-91

ВИДАВНИЦТВО «ЮРІНКМ ІНТЕР» ПРОПОНУЄ:

ЩОДО МОВИ ПРАВНИЧОЇ

Щодо мови правничої: підручник / Сергій Головатий, доктор юридичних наук, член-кореспондент Національної академії правових наук України. Київ: Наш формат, 2024. 1016 + 32 стр. (вклейка)
ISBN 978-617-8277-77-2

Ця книга – про українську правничу мову, яка зазнала глибокого змосковщення, особливо від кінця 20-х років ХХ ст. за тотальної советизації всіх сфер життя українців. Советизація поняття «право» через нашарування на нього ідеології «червоного», «революційного» та «радянського» спричинила спотворення смислів і знищення сутності ключових понять і явищ у царині права, що їх в українській мові досі позначають за московськими моделями як правова держава, правовий закон, правова норма, правова система, правова наука, правова позиція тощо.

Приймаються замовлення.

nashformat.ua

Тел.: (063) 242-27-04 / (067) 247-57-37 / (099) 710-75-57

ПЕРЕДПЛАТА НА II ПІВРІЧЧА 2026 РОКУ

Видавництво «Юрінком Прес» нагадує, що триває передплатна кампанія на 2026 рік на всі видання.

Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти в Україні,

а також безпосередньо у видавництві або онлайн на сайті yurincpress.com

Найменування (мовою оригіналу)	Періодичність	Мін. період передплати	Вартість		
			1 місяць	II півріччя	річна
21615 Юридичний вісник України (річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.			2 760 ⁰⁰
33787 Юридичний вісник України	1 раз на тижд.	1 міс.	280 ⁰⁰	1 680 ⁰⁰	3 360 ⁰⁰
74052 Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс.	1 міс.	399 ⁰⁰	2 394 ⁰⁰	4 788 ⁰⁰
01757 Юридична Україна	1 раз на міс.	1 міс.	221 ⁰⁰	1 326 ⁰⁰	2 653 ⁰⁰
08440 Комплект юриста «Елітний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України + Юридична Україна	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	880 ⁰⁰	5 280 ⁰⁰	10 560 ⁰⁰
22404 Комплект юриста «Загальний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	659 ⁰⁰	3 594 ⁰⁰	7 908 ⁰⁰
Електронні видання					
86342 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.	120 ⁰⁰	720 ⁰⁰	1 440 ⁰⁰
76352 Юридична Україна (електронний варіант)	1 раз на міс.	1 міс.	144 ⁰⁰	864 ⁰⁰	1 728 ⁰⁰
76589 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)					1 152 ⁰⁰
76351 Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на 2 міс.	2 міс.	180 ⁰⁰	540 ⁰⁰	1 080 ⁰⁰
76612 Комплект «Українське судочинство»: Юридичний вісник України + Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на 2 міс.)	2 міс.	300 ⁰⁰	1 260 ⁰⁰	2 520 ⁰⁰

Шановні передплатники!

Пропонуємо оформити річну передплату на наші періодичні видання:

«Бюлетень законодавства і юридичної практики України» – передплатний індекс **74052**, або комплекти юриста «Загальний» – **22404** та «Елітний» – **08440**.

Ми ж, у свою чергу, презентуємо передплатникам щоденник-довідник юриста на 2026 рік.

З приводу передплати звертайтеся за тел: 066-003-21-64 yurincm.print@gmail.com

☎ 066-003-21-64
📍 04209, Київ-209,
вул. Героїв Дніпра, 316
✉ www.yurincpress.com
yurincm.print@gmail.com
golovred@yurincm.kyiv.ua

Редакція не завжди поділяє позиції авторів публікацій
За точність викладених фактів відповідає автор (рекламодавець)

Редакція зберігає за собою право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви
Прохання до авторів: додавати до надісланих матеріалів особисте фото
Редакція веде листування з читачами тільки на сторінках газети
Номер набрано і зверстано у комп'ютерному центрі видавничої організації «Юрінком Прес»
Передрук матеріалів виключно з посиланням на «ЮВ»

Свідectво про реєстрацію
КВ № 7992 від 15.11.23 року
• Ідентифікатор медіа R30-02607
• Передплата в усіх відділеннях зв'язку
• Передплатний індекс 21615
• Загальний місячний наклад – 20 000
• Друк: ТОВ «Про Формат» м. Київ, вул. Кирилівська, 86
• Замовлення №
• Підписано до друку 17.07.2026 р.
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ISSN 3154-8334

УДК 34(477)(054.033)

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

І. А. Сміль **Теоретичні та практичні аспекти використання електронних доказів у кримінальному процесі України:** монографія.

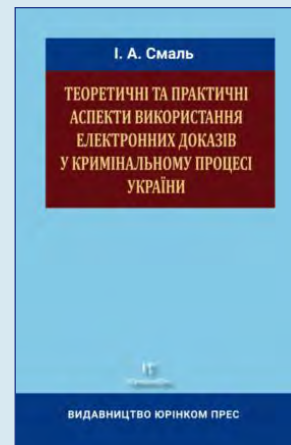
Юрінком Прес, 2025. 282 с.

ISBN 978-617-8498-03-0

Монографія присвячена комплексному дослідженню теоретичних та практичних аспектів використання електронних доказів у кримінальному процесі України. У роботі було досліджено витoki, становлення та розвиток концепції електронних доказів у кримінальному процесі крізь призму доктринальних підходів, судової практики та технологічного прогресу. Виділено характерні ознаки електронних доказів, окрему увагу приділено дослідженню правової природи електронних доказів, що сприяло пошуку додаткових аргументів щодо необхідності виділення електронних доказів як самостійного процесуального джерела.

Логічною частиною роботи став розгляд проблемних питань дотримання «права на приватність» під час провадження слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Сформульовано низку висновків та пропозицій змін до законодавства, спрямованих на удосконалення як нормативної регламентації, так і практики використання в кримінальному провадженні електронних доказів.

Монографія буде корисною для юристів-практиків, учених-правознавців, викладачів, аспірантів, студентів юридичних навчальних закладів, а також усіх, хто цікавиться питаннями кримінального процесу.

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ПРАЦІ

Енциклопедія праці // За редакцією Л. Остапенка, рецензенти: О. Г. Боднарчук, В. С. Ковальський, І. О. Личенко, Юрінком Прес, 2025. 182 с.

ISBN 978-617-8498-13-9

У сучасних умовах праця людей стала одним із чинників національної стійкості. Групою вчених на основі практичного досвіду розроблено визначення найпоширеніших термінів, які мають стосуються праці та трудових відносин. Розміщено довідкові матеріали щодо застосування цих термінів у нормативно-правових актах України, використанню їх у навчально-науковій роботі. Розроблена Енциклопедія Праці сприяє формуванню спільного розуміння й використання відповідних термінів фахівцями, представниками владних структур, дослідниками, медіа й громадськістю, а також підвищенню ефективності комунікації у сфері праці на національному та міжнародному рівнях.

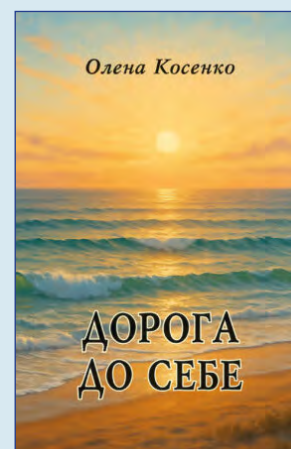
ДОРОГА ДО СЕБЕ

О. Косенко **ДОРОГА ДО СЕБЕ** Юрінком Прес, 2025. 164 с.

ISBN 978-617-8498-12-2

«Дорога до себе» — це історія жінки, яка через пригоди, любов, дружбу і спогади знову знаходить сенс життя.

Це книга про людей, які живуть усупереч війні, попри її жахіття. Живуть, пам'ятають і не втрачають світла душі.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

ПЕРЕДПЛАТА НА II ПІВРІЧЧА 2026 РОКУ

ЮРИДИЧНА УКРАЇНА

Період передплати	Вартість
1 місяць	221 грн
півріччя	1326 грн

Передплатний індекс 01757
Періодичність виходу — 12 разів на рік

ЧАСОПИС УКРАЇНСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

Період передплати	Вартість
на 3 місяці	270 грн
на рік	1080 грн

Передплатний індекс 76351
Періодичність виходу — 4 рази на рік

БЮЛЕТЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА І ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ УКРАЇНИ

Період передплати	Вартість
на 1 місяць	399 грн
на рік	4788 грн

Передплатний індекс 74052
Періодичність виходу — 12 разів на рік

ПЕРЕДПЛАТА

сайт: yurincompress.com
pressa.yurincom.com

Довідка за тел: +38 (66) 003-21-64,
+38 (66) 003-21-65

e-mail: jukr@yurincom.kiev.ua
info@yurincompress.com
pressa@yurincom.kiev.ua

